

Achter de schermen van de Belgische Werkliedenpartij. De verslagen van Bureau en Algemene Raad 1892-1940. Historiek en duiding als bron

door Michel Vermote

Amsab – Instituut voor Sociale Geschiedenis

*“Dans un livre de Pirenne une déclaration souligne
qu’il n’y a pas au monde un parti socialiste
aussi puissant qu’en Belgique”*

Emile VANDERVELDE. BWP Algemene Raad,
3 februari 1932.

Inleiding

Deze bijdrage wil in eerste instantie duiding geven bij de consultatie van de notulen (1892-1940) van de centrale bestuursinstanties van de Belgische Werkliedenpartij (BWP). Het gaat om een unieke bronnenreeks die na digitalisering via het internet ter beschikking gesteld wordt voor historisch onderzoek. Die realisatie vloeit voort uit een samenwerking tussen de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis en het Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis (Amsab-ISG). De consultatie – op basis van een exhaustieve onderwerpsontsluiting – kan gebeuren zowel via www.kcgeschiedenis.be als www.amsab.be.

De archivalische toelichting met studie van de archiefvormende instanties moet de gebruiker in staat stellen om de inhoud van de documenten met de nodige voorkennis te benaderen. De oorsprong, de werking, de samenstelling en de – in de tijd evoluerende – kenmerken van de Algemene Raad en het Bureau van de BWP worden behandeld. De plaats van die structuren binnen de partijorganisatie en onder meer de relatie met het partijcongres – in theorie de allerhoogste partijinstantie – wordt in de opeenvolgende ontwikkelingsfasen gevolgd. De werking van het partij-

secretariaat, dat concreet instond voor de opmaak van de verslagen van vergadering wordt onderzocht. Er is aandacht voor de mandatarissen die de partijstructuren mee vorm gaven en er een bepalende rol in opnamen. In verschillende bijlagen worden gegevensreeksen opgenomen die onontbeerlijk zijn voor een goede lectuur en een kritische benadering van de bron.

De draagwijdte van een dergelijke handleiding is uiteraard beperkt. Het opzet is niet om een nieuwe bijdrage te leveren tot de politieke geschiedenis van de BWP, hoewel daaraan regelmatig gerefereerd wordt. Het is eerder de bedoeling om een beter inzicht te geven in de institutionele ontwikkeling van de socialistische partij voor de Tweede Wereldoorlog, een administratieve geschiedenis die tot nu toe onderbelicht is gebleven. In die zin gaat de ambitie van deze studie dan toch verder dan het directe nut bij de consultatie van de reeksen verslaggevende stukken van de BWP.

Het BWP-archief

De archieven van de Belgische Werkliedenpartij gingen grotendeels verloren tijdens de Tweede Wereldoorlog.¹ Na de evacuatie van het BWP-secretariaat uit het Maison du Peuple te Brussel in mei 1940 stond partijsecretaris August De Block in voor de verbranding van het materiaal uit vrees voor inbeslagname.² Er werden foto's gemaakt van het tafereel op de binnenplaats van de villa van de familie Cornez te Koksijde.³

Maar blijkbaar ging niet alles in de vlammen op. De ingebonden verslagen van de bestuursvergaderingen van de BWP werden in laatste instantie overgebracht naar het Volkshuis in Ieper waar ze in een nis werden ingemetseld. In 1941 vonden ze een veiliger schuilplaats op een particulier adres in Schaarbeek.⁴ Van daar werden ze na de Bevrijding teruggebracht naar het Maison du Peuple, waar ze onder het podium van de grote zaal verdwenen. Bij de afbraakwerken in 1964 werden ze opgemerkt door Gilbert Lebrun⁵ die ze samen met andere papieren samenbracht in zijn kelder zonder er de precieze inhoud van na te gaan.

¹ M. CLAEYS-VAN HAEGENDOREN, *25 jaar Belgisch socialisme. Evolutie van de verhouding van de Belgische Werkliedenpartij tot de parlementaire democratie in België van 1914 tot 1940*, Antwerpen, 1967, p. 16 (getuigenis August De Block, secretaris BWP 1933-1940).

² J. DE CONINK, *August De Block (1893-1979): socialistisch politicus. Een biografie*, Gent, 1998, p. 284-285.

³ J. OMBLETS, *De kleine Belg in de Grote Oorlog*, Antwerpen, 1985, p. 23. Emile Cornez (1900-1970) was gouverneur van Henegouwen. De villa bevond zich tegenover het vakantiehuis 'Le Lys Rouge' van de Femmes Prévoyantes Socialistes van de Borinage, waarvan zijn vrouw de leiding had.

⁴ *Le Soir*, 30-12-1990, p. 2: 'Archives du POB. Derrière des pots de confiture'.

⁵ Gilbert Lebrun: lokaal historicus en voormalig socialistisch schepen te Sint-Gillis (Brussel) die als partijfunctionaris in de jaren 1960 verantwoordelijk was voor de kadervorming van het Socialistisch Jeugdleidersinstituut (SJI) en daarna een tijdlang actief was bij het Fonds voor Ontwikkelingssamenwerking (FOS).

Het is pas in 1990 dat door toedoen van AMSAB-archivarissen dit belangrijk stuk BWP-archief gereconstrueerd werd: de verslagen voor de periode 1892-1894 en vanaf 1898 waren praktisch ononderbroken tot 1940 bewaard.⁶ De hiaten van 1885 tot 1891 en 1895-1897 werden al in 1928 vastgesteld door de toenmalige BWP-secretaris Van Roosbroeck.⁷ Ondanks de oorlogsomzwervingen en de daaropvolgende jaren van verwaarlozing werd de reeks verslaggevende stukken dus in gave toestand overgeleverd.

Het originele materiaal omvat in totaal twaalf banden. Tot 1914 zijn er vier klassieke handgeschreven verslagboeken. Daarin zijn, per werkingsjaar, een vijftigtal pagina's volgeschreven. Voor de oorlogsperiode 1914-1918 zijn de losbladige verslagen onvolledig bewaard gebleven. Het jaar vóór het overlijden van BWP-secretaris Vandersmissen (1916) ontbreekt volledig. Vanaf 1919 zijn er getypte documenten die in speciale banden samengehouden worden. In totaal zijn er voor de tussenoorlogse periode acht volumes. Aanvankelijk vormen de minuten van Bureau en Algemene Raad één chronologische reeks.

Vanaf 1935 zijn er twee afzonderlijke reeksen. Vanaf dan is de verslaggeving ook veel uitgebreider. Begin jaren 1920 betreft het nog een honderdvijftigtal bladzijden per jaar. Eind jaren 1930 komen we voor Bureau en Algemene Raad samen aan bijna duizend pagina's per jaar. Van een aantal van de verslagen uit die periode is enkel de voorbereidende tekst voorhanden (veelal Algemene Raad, losbladig in afzonderlijke mappen bijgehouden). De originelen vormen dus geen uniforme noch kwalitatief homogene reeks. De leesbaarheid van de documenten is over het algemeen goed, met uitzondering van een aantal periodes (zoals deze kort na de Eerste Wereldoorlog) waarin het contrast niet optimaal is. Ook de aard van het papier varieert: naast doorslagpapier en kladpapier (bij notities) is er gegomd kwaliteitspapier. Sporen van toenemende verzuring zijn echter ook daar aanwezig.

Die toestand kon in 1990 door overbrenging op een andere drager geconsolideerd worden. Amsab-ISG slaagde erin om de volledige reeks verslagen (in totaal 10.250 pagina's) te laten overzetten op een hoogwaardige 16 mm-zilverhalogenidefilm.⁸ Het originele materiaal werd in 1991

⁶ *AMSAB-Tijdingen* (1990) nieuwe reeks nr. 8, p. 15-16. De ontdekking kreeg brede weerklank in de pers: *De Morgen*, 23-8-1990, p. 10, *De Standaard*, 23-08-1990, p. 1, *De Gazet van Antwerpen*, 23-8-1990, p. 5, *Vlaams Weekblad*, 24-8-1990, p. 1, *Le Soir*, 28-11-1990, p. 2, *La Meuse-La Lanterne* 29-11-1990, p. 5.

⁷ BWP vergadering Bureau 18 juni 1928 (Amsab-ISG, archief 118): "*Van Roosbroeck en recherchant des renseignements au sujet de l'entretien des tombes de De Paepe et Volders, a constaté que des procès verbaux manquent avant 1892 et de 1894 à 1898*". Bevestiging daarvan vinden we ook in een nota in verband met de archieven van de BWP dd. 28 juni 1911 (BWP vergadering Bureau 28 juni 1911 – Amsab-ISG, archief 118).

⁸ Het formaat van de originelen noodzaakte tot een opname van de bladzijden in langrichting van de film. Controle van de opnames leverde een 20-tal ontbrekende pagina's of beschadigde beelden op. Die konden achteraf vanuit de originelen opnieuw aangemaakt worden. De moederfilm, tien spoelen met elk een duizendtal opnames, wordt op een beveiligd

aangekocht door het Institut Emile Vandervelde, een door de Franstalige Gemeenschap erkend archief – en documentatiecentrum dat verbonden is aan de Parti Socialiste.⁹

Vanuit de in 1990 gemaakte microfilm werd met de steun van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis de volledige reeks verslaggevende stukken gedigitaliseerd met het oog op de realisatie van een elektronische bronnenpublicatie. In het kader van die operatie werd de inhoudelijke ontsluiting van de bron aangepakt op basis van een trefwoordenlijst (optical character recognition (OCR) was niet van toepassing op de totaliteit van de bronnenreeks). De resultaten van dit project zijn te consulteren op het internet via: www.amsab.be/bwpob en www.kcgeschiedenis.be.

De centrale bestuursorganen van de BWP

Het organisatieschema van de Belgische Werkliedenpartij (BWP) zoals dat bij de stichting in 1885 werd uitgetekend, laat een strak georganiseerde partij veronderstellen¹⁰:

- Het jaarlijkse congres was – statutair gezien – het hoogste gezagsorgaan. Daar lag de beslissing over de te volgen politieke lijn. Aanvankelijk was er een vaste vertegenwoordiging per aangesloten organisatie. Vanaf 1920 beschikte iedere arrondissementssfederatie over één stem per afgedragen ledenbijdrage.
- Tussen de congressen door was de leiding van de partij in handen van de Algemene Raad: een afvaardiging aangesteld door het congres (het Bureau), aangevuld met vertegenwoordigers van alle aangesloten regionale groepen (de ‘federaties’) en economische organisaties (vakbonden, mutualiteiten en coöperatieven).
- Het dagelijkse beleid werd vanaf 1889 bepaald door het Bureau van de Algemene Raad waarvan de leden door het congres werden verkozen. De administratie van deze beperkte vergadering werd gedragen door het secretariaat; het enige permanente orgaan van de partij.

---

ligde plaats en in ideale omstandigheden buiten Amsab-ISG bewaard. Daarnaast werd voor gebruik in de leeszaal een kopie aangemaakt op 16 mm diazofilm. Voor de consultatie werd die gemonteerd in jackets: 364 stuks van microficheformaat, met ongeveer 30 opnames per jacket. Na meer dan 20 jaar intensief gebruik in de leeszaal zijn die beelden nog in optimale conditie.

⁹ Institut Emile Vandervelde, Keizerslaan 13, 1000 Brussel: <http://www.iev.be/>

¹⁰ In een studie over de partijstructuur anno 1933 werd de BWP als dusdanig in contrast geplaatst met de andere politieke partijen die geen gelijkaardig centraal bestuursconcept hanteerden. M. BRIART-GOSSET, *Le POB et l'adoption du Plan du Travail (décembre 1933). Étude des structures et des mécanismes de décision au sein d'un parti politique*, Louvain-la-Neuve, 1974.

In theorie was er dus een klassiek centralistische opbouw met een congres, een Algemene Raad en een Bureau.¹¹ Maar essentieel voor de BWP was haar federatieve structuur en dit in een dubbel opzicht: ze overkoepelde zowel regionale federaties (per kiesarrondissement) als een verzameling van economische federaties, met name coöperaties, vakbonden en mutualiteiten. Het overgrote deel van de leden van de BWP was aangesloten via deze economische federaties. Lidmaatschap via de regionale politieke organisaties stelde numeriek veel minder voor. Een gevolg van deze federatieve structuur was dat individuele lidmaatschap bij de BWP niet bestond. Basis voor de politieke werking waren de lokale Werkersbonden. In steden konden die nog eens opgesplitst zijn in wijkclubs.

De BWP-partijstructuur – opgebouwd rond de regionale organisaties die sterk hielden aan een autonome werking – zorgde ervoor dat particularistische stromingen volop aan bod konden komen.¹² Die regionale basisstructuren, de ‘federaties’ waarbij de plaatselijke BWP-afdelingen verplicht moesten aansluiten vormden het eigenlijke middelpunt van het partijleven. Vanuit die machtsbasis functioneerden de lokale partijleiders. De dubbele structuur van de partij en de mogelijkheid tot cumulatie van partijmandaten versterkte hun positie. Zij zetelden in de congressen en de Algemene Raad, namen een plaats in op de kandidatenlijsten en vervulden gemeentelijke, provinciale of parlementaire mandaten.¹³

De lokale concentratie van macht zette een rem op de centraliserings- en disciplineringspogingen vanuit de nationale partijstructuren in Brussel. De spanning tussen de bestuurlijke centralisatie vanuit Brussel en het regionale particularisme bleef tot 1940 latent aanwezig. Er was ontegensprekelijk een evolutie naar een strakkere disciplineringspoging. De Algemene Raad van 1890 is niet te vergelijken met die van 1910 of van 1936, zowel qua samenstelling als qua bevoegdheden en werking. Dit heeft uiteraard een invloed op de eigenschappen en het onderzoekspotentieel van de voorliggende bronnenreeks.

Voor een duiding van de informatieve en historische waarde van de verslagboeken als bron is analyse aangewezen van het functioneren van de

---

¹¹ M. CLAEYS-VAN HAEGENDOREN, *25 jaar Belgisch socialisme. Evolutie van de verhouding van de Belgische Werkliedenpartij tot de parlementaire democratie in België van 1914 tot 1940*, Antwerpen, 1967. D. DE WEERDT, ‘Organisatie B.W.P. (1885-1914)’, in J. DHONDT (ed.), *Geschiedenis van de socialistische arbeidersbeweging in België*, Antwerpen, 1960-1968, p. 423-431.

¹² D.E. DEVREESE, ‘Belgium’, in M. VAN DER LINDEN & J. ROJAHN (eds.), *The formation of labour movements 1870-1914. An international perspective*, Leiden, New York, København, Köln, 1990, p. 25-59. D. DE WEERDT, *De Belgische socialistische arbeidersbeweging op zoek naar een eigen vorm 1872-188*, Antwerpen, 1972. M. CLAEYS-VAN HAEGENDOREN, *25 jaar Belgisch socialisme. Evolutie van de verhouding van de Belgische Werkliedenpartij tot de parlementaire democratie in België van 1914 tot 1940*, Antwerpen, 1967, p. 447-448.

¹³ E. WITTE, ‘Organisatorische blokvorming in de socialistische arbeidersbeweging’, in J. BREPOELS, L. HUYSE, M. SCHAEVERS, F. VANDENBROUCKE (eds.), *Eeuwige dilemma's. Honderd jaar socialistische partij*. Leuven, 1985, p. 75 e.v.

BWP als archiefvormende instantie. Daaruit moet het wijzigende belang van Bureau en Algemene Raad in verhouding tot elkaar en de andere bestuursorganismen duidelijk worden.

GENESIS

Bij oprichting van de BWP werd het jaarlijks congres als het hoogste gezagsorgaan aangeduid.¹⁴ Maar de leiding van de partij kwam tussen de congressen door in handen van een Algemene Raad: “[*Le Parti Ouvrier*] est dirigé par un Conseil Général nommé chaque année en congrès”.¹⁵ In de praktijk functioneerde de BWP eerder als een losse bundeling van relatief autonome basisgroepen. De allereerste BWP-statuten (1885) vrijwaren de autonomie van de aangesloten groepen.¹⁶

De wortels van dit concept gaan terug tot de periode van de Iste Internationale (1864-1872).¹⁷ De kwestie van het centraliserende gezag vormde een van de belangrijkste discussiepunten op het congres van Den Haag in 1872. De Belgische afgevaardigden hadden er als aanhangers van de autonomie van de afdelingen een voorstel tot nieuwe statuten opgesteld waarin de invloed van de Algemene Raad fel werd beknot. Het voorstel werd weggestemd, waarna de antiautoritaire minderheidsgroep zich distantieerde van de congresbesluiten. De Internationale viel na het congres uiteen in een sociaaldemocratische (Marx) en een antiautoritaire vleugel (Bakoenin) waar de Belgische afdeling bij aanleunde.

Op het eerste congres van de antiautoritaire Internationale (Genève, 1873) werd het federalistische organisatiemodel in statuten gegoten. Hier vinden we voor het eerst de bepalingen terug met betrekking tot de positie van de Algemene raad zoals ze zullen blijven voortleven in de BWP-statuten van 1885. Omdat de Algemene Raad in geen geval te veel

¹⁴ L. BERTRAND, *Le Parti Ouvrier Belge et son programme*, Bruxelles, 1886, p. 82-83: “L'autorité souveraine pour les décisions à prendre, c'est le congrès (...). Toutes les décisions prises dans le Congrès ont force de loi. Les associations fédérées sont donc tenues de s'y soumettre. Cette mesure est absolument nécessaire, car sans unité, sans discipline, un Parti n'est pas possible”. De verwijzing naar ‘eenheid’ en ‘discipline’ kondigt meteen de problematiek aan verbonden aan dit concept.

¹⁵ ‘Statuts du Parti Ouvrier Belge’, in *P.O.B. Compte rendu du Ve congrès annuel tenu à Jolimont les 21 et 22 avril 1889*, Bruxelles, 1889, p. 59-62. Daarin is sprake van een Bureau, noch van een secretariaat.

¹⁶ R. ABS, ‘Les statuts du POB 1885-1894’, in *Socialisme*, 94, 1969, p. 465-472. Zie ook: ‘Statuts du Parti Ouvrier Belge’, in *P.O.B. Compte rendu du Ve congrès annuel tenu à Jolimont les 21 et 22 avril 1889*, Bruxelles, 1889, p. 60: art. 8: “Le Parti ouvrier s'engage à respecter toutes les bannières”, een pitoreske aanduiding van het respect voor de autonomie van de basisgroepen, die bij de eerste statutenwijziging in 1894 werd weggelaten.

¹⁷ In de benaming ‘Algemene Raad’ zit al een verwijzing naar de Iste Internationale waar de term ingeburgerd raakte omstreeks 1866; aanvankelijk werd het bestuursorgaan aangeduid als ‘Centraal Comité’ of ‘Centrale Raad’. Zie: *Le Conseil Général de la Première Internationale 1864-1866 – La Conférence de Londres 1865*, Moscou, 1972, p. 7.

macht mocht dragen, werd in 1873 voor het eerst voorzien in een roterend systeem. De federatie die de opdracht kreeg het volgende congres te organiseren, vormde de Algemene Raad voor de loop van het werkingsjaar en werd belast met het voeren van de algemene briefwisseling.¹⁸

Ondanks het feit dat de sociaaldemocratische tendens in België – onder invloed van De Paepe¹⁹ en vooral de Gentse afdeling – in de daaropvolgende jaren aan invloed won²⁰, vinden we het ‘federalistisch concept’ terug in de statuten van zowel de Vlaamse Socialistische Arbeiderspartij (VSAP, 1877) als van de Belgische Socialistische Partij (BSP, 1879). De werking van de partij werd weliswaar in handen gegeven van de Algemene Raad die verantwoordelijk werd voor het inrichten van de congressen, het voeren van de algemene briefwisseling en het organiseren van de propaganda. Maar zowel de VSAP als de BSP namen – met het oog op de integratie van de anarchistische strekking – de ‘antiautoritaire’ artikels op met betrekking tot het functioneren de Algemene Raad.²¹

Dezelfde intentie vinden we terug in de BWP-statuten van 1885. Die bepaalden in verband met de Algemene Raad: “*Il est dirigé par un Conseil général nommé chaque année en congrès*”²² en: “*Le Conseil général du POB est composé de 15 membres au moins, choisis par la fédération locale de la ville où il siège*”.

De BWP droeg in haar statutaire en organisatorische onderbouw dus de sporen van haar voorgeschiedenis. Als resultante van de organisatorische evolutie naar een eengemaakte socialistische partij vertoonde de BWP in 1885 kenmerken die zowel teruggingen op de antiautoritaire traditie als op de sociaaldemocratische tendens.

---

¹⁸ *Algemene Statuten van het Internationaal Werkliedenverbond. Herzien en aangenomen op het Wereldcongres te Genève in 1873*, s.l., 1873, art. VIII.

¹⁹ César De Paepe (1842-1890), arts, secretaris Belgische Afdeling Iste Internationale, medeoprichter BWP.

²⁰ D. DE WEERDT, *De Belgische Socialistische Arbeidersbeweging op zoek naar een eigen vorm 1872-1880*, Antwerpen, 1972.

²¹ *IBID.*, p. 61. Het statutenontwerp voor de VSAP werd door de Gentse afdeling opge maakt in 1876 in een poging om tot de oprichting te komen van een Belgische socialistische arbeiderspartij. De afwijzende houding van Verviers, dat trouw bleef aan de anarchistische opvattingen, deed het opzet mislukken. D. DE WEERDT, ‘Arbeidersbeweging 1873-1914’, in *Algemene Geschiedenis de Nederlanden*, p. 58-61. Bij de BSP vinden we volgende clausule terug: “*Dans chaque région du pays, les différentes sections nomment un Conseil fédéral; et le congrès qui se tient annuellement, désigne parmi les conseils fédéraux celui qui doit remplir, durant l’année suivante, les fonctions de Conseil Général*”, zie: A. DUVERGER, *Le Parti Socialiste Belge. Son Histoire et son Programme*, 1880, p. 12.

²² ‘Statuts du Parti Ouvrier Belge’, in *P.O.B. Compte rendu du Ve congrès annuel tenu à Jolimont les 21 et 22 avril 1889*, Bruxelles, 1889, p. 59: art. 5.

1885: OPRICHTING

Het principe van een jaarlijks wisselend overkoepelend bestuursorgaan werd in de praktijk door de BWP nooit gerealiseerd. Brussel was een logische eerste keuze²³ als zetel van de Algemene Raad.²⁴ Die telde achttien leden, allen gekozen uit de 138 afgevaardigden van de Brusselse Federale Raad en officieel geïnstalleerd op 16 augustus 1885. Toen in april 1886 het volgende BWP-congres de federatie moest aanduiden die in opvolging als zetel zou fungeren stelde Renard voor om de Algemene raad in Brussel te laten; “*omdat in Brussel werklieden aller steden zijn, waardoor de landelijke raad gemakkelijk zijne inlichtingen over de toestand der beweging in gansch het land kan bekomen*”. Brussel wordt daarop voor het tweede opeenvolgende jaar aangenomen.²⁵

Over het functioneren en de samenstelling van de Algemene Raad in de aanvangsjaren tot de statutenwijziging in 1889 zijn weinig gegevens terug te vinden. In 1885 vinden we 18 namen terug²⁶, allen Brusselaars met als secretarissen Isidore Deneef²⁷ en Joseph Maheu²⁸. Na de geweldadige stakingsbeweging in de Waalse steenkoolbekkens in 1886 werden op het jaarlijks congres met uitzondering van secretaris Maheu alle leden vervangen. Het betekende meteen het einde van het homogeen Brussels karakter: naast Brusselaars zetelden een aantal vertegenwoordigers van belangrijke regionale federaties.²⁹ Met deze ingreep stapte de BWP af van het idee van een jaarlijks wisselend bestuursorganisme; ze consolideerde Brussel als zetel van de partij. Het ‘rotatiesysteem’ functioneerde daarmee nooit in de praktijk. Het bestuur van de BWP bleef in handen van een van de belangrijkste initiatiefnemers voor haar oprichting: de Brusselse federatie. Ondanks de opname van regionale vertegenwoordigers bleef de grootstedelijke artisanale sector met sterke binding met de coöperatieve beweging dominant aanwezig. Door het feit dat fabrieksarbeiders en de Waalse aanhang ondervertegenwoordigd was, kwam er intern kritiek op de samenstelling en de politiek van het hoogste adminis-

²³ Als zetel van de Belgische afdeling van de Iste Internationale was in 1869 ook geopend voor de hoofdstad. Zie: Brief van C. De Paepe aan C. Jung, Brussel, 7 januari 1869 (Russian State Archive of Socio-Political History, Archief van de Belgische Afdeling van de Iste Internationale – 21/1/162).

²⁴ J. KUYPERS, *Bergop*, Antwerpen., 1957, p. 112 en L. BERTRAND, *Souvenirs d'un meneur socialiste*, Bruxelles, 1927, p. 260.

²⁵ *Vooruit*, 30 april 1886, p. 1: met 72 stemmen tegen 1. Anseele formuleerde “*in naam der Gentenaars*” het voorstel.

²⁶ L. BERTRAND, *Souvenirs d'un meneur socialiste*, Bruxelles, 1927, p. 260; de Algemene Raad van de BWP bestond net als die van de Iste Internationale uit minstens 15 leden.

²⁷ Isidore Deneef, lid Algemene Raad BWP 1885-86, secretaris Werkersbond, Sint-Gillis (Brussel).

²⁸ Joseph Maheu (1861-1894), typograaf, nationaal secretaris BWP 1885-89, lid Algemene Raad BWP 1886-87. Verdere gegevens zie bijlage 1.

²⁹ J. PUISSANT, *Evolution du mouvement ouvrier socialiste dans le Borinage*. Brussel, 1982, p. 232-233.

tratieve orgaan.³⁰ Louis Bertrand³¹ gaf bij de bestuursverkiezing van 1887 volgende commentaar bij de nieuwe constellatie: “*Le Conseil Général fut réorganisé. Il se composera désormais de sept membres choisis chaque année au Congrès et complété par les délégués des neuf fédérations régionales de province et des fédérations syndicales, cela afin de donner satisfaction à ceux qui critiquent le caractère trop bruxellois du personnel central du P.O.*”.³² De invloed van ‘Brussel’ aan de top van de BWP zou in de praktijk nog lang doorwegen.³³

De beginjaren van de BWP werden gekenmerkt door onduidelijkheid met betrekking tot de bestuurlijke organisatie en tegenspraak met statutaire bepalingen. Dit had zowel te maken met de moeilijk werkbare ‘antiautoritaire’ uitgangspunten als met de gevolgen van de stakingen van 1886 en interne moeilijkheden rond Defuisseaux’ Parti Socialiste Républicain³⁴. De afscheuring in 1887 van die radicale vleugel stelde de partijstructuur zwaar op de proef, maar uiteindelijk kwam de BWP organisatorisch versterkt uit deze episode.

Met de eerste statutenwijziging van 1889 werd immers een voorzichtige stap gezet in de richting van strakkere centrale bestuursorganen. De Algemene Raad was voortaan samengesteld uit een ‘Bureau’ (dat die naam nog niet meekreeg) van zes door het congres verkozen leden, aangevuld met afgevaardigden van de regionale- en beroepsfederaties. Op het congres van 1890 stelde Bertrand voor om daar een vertegenwoordiger van de Socialistische Jonge Wacht aan toe te voegen³⁵ en in 1892 verhoogde men op zijn voorstel het aantal Bureauleden van zes naar acht.³⁶ Het jaar daarop werd beslist om een afgevaardigde van de vrouwen op te nemen in

³⁰ J. PUISSANT, *Evolution du mouvement ouvrier socialiste dans le Borinage*. Brussel, 1982, p. 233: “*La composition et l’appartenance politique du Conseil général feront l’objet, par la suite, de violentes attaques de la part d’Alfred Defuisseaux*”.

³¹ Louis Bertrand (1856-1943), secretaris BWP 1891-92, lid Bureau BWP 1889-99 en 1910-20. Verdere gegevens zie bijlage 1. P. VAN DEN DUNGEN, *La foi du marbrier – Louis Bertrand (1856-1943): acteur et témoin de la naissance du socialisme belge*. Brussel, 2000.

³² L. BERTRAND, *Histoire de la démocratie et du socialisme en Belgique depuis 1830*, Bruxelles, 1906-1907, Deel II, p. 461-462.

³³ Door hun doorslaggevende inbreng in het Bureau, een structuur die aanvankelijk niet voorzien was, maar in 1889 vorm kreeg (zie verder).

³⁴ M. LIEBMAN, *Les Socialistes belges 1885-1914. La révolte et l’organisation*, Bruxelles, 1979, p. 53 e.v. Alfred Defuisseaux (1843-1901), ingenieur, dr. in de Rechten, auteur van de Volkscathechismus en leider van de Parti Socialiste Républicain (1887-89), volksvertegenwoordiger 1891-1901.

³⁵ P.O.B. *Compte rendu du VIe congrès national annuel tenu à Louvain les 6 et 7 avril 1890*, Bruxelles, 1890, p. 58: “*Le compagnon Bertrand désire voir adjoindre au Conseil Général un délégué des groupes des Jeunes Gardes Socialistes*”.

³⁶ P.O.B. *Compte rendu du VIIIe congrès national annuel tenu à Namur les 29 et 30 mai 1892*, Bruxelles, 1892, p. 48: “*Bertrand propose d’augmenter de deux le nombre des membres du bureau du Conseil Général (Admis)*”.

de Algemene Raad waardoor het aantal Bureauleden op negen kwam³⁷, een aantal dat tot de Eerste Wereldoorlog ongewijzigd bleef.

De secretaris van de BWP was de feitelijke “producent” van de verslagen van het Bureau en de Algemene Raad. Hij werd aanvankelijk gekozen onder de leden van het Bureau en zijn voornaamste taak bestond erin de briefwisseling te voeren en het verslag neer te schrijven. In de oorspronkelijke BWP-statuten uit 1885 werd de functie niet vermeld. Joseph Maheu, redacteur bij de partijkrant *Le Peuple* tekende als eerste “secretaris-generaal”.³⁸ Aanvankelijk vervulde hij die functie samen met Isidoor Deneef, vanaf 1886 samen met Laurent Verrijcken³⁹, oudgediende van de Internationale die ook een tijdlang schatbewaarder was van de BWP.

De eerste BWP-secretaris Maheu werd als schrijver van de BWP in 1889 opgevolgd door Gustave Defnet⁴⁰, net als zijn voorganger letterzetter van beroep en redacteur van *Le Peuple*. In 1891 nam Louis Bertrand de pen over. Zijn handschrift herkennen we in de allereerste bewaard gebleven verslagen uit 1892, het jaar waarop hij op zijn beurt opgevolgd werd door Grégoire Serwy.⁴¹⁴² Uit de verslagen blijkt dat in de traditie van de Iste Internationale ook een secretaris voor het buitenland werd aangesteld; Jean Volders⁴³ kreeg in juli 1892 die functie toegewezen.

Uit die aanvangsjaren met een voortdurend wisselende secretaris werden de bestuursverslagen slechts gedeeltelijk overgeleverd. De congresverslagen vormen voor die periode een unieke bron. Het is pas vanaf 1898, met de installatie van het partijsecretariaat in het nieuwe Maison du Peuple in Brussel – waar het tot 1940 zou blijven – dat de bewaring van de verslagboeken van Bureau en Algemene Raad verzekerd was.

Op basis van zeer partiële gegevens in verband met de vergaderfrequentie zien we toch het beeld naar voor komen van een jaarlijks één

³⁷ Daarmee werd de Gentse Emilie Claeys (1855-1943) de eerste niet-Brusselaar in het Bureau. Verdere gegevens in verband met Claeys: zie bijlage 1.

³⁸ L. BERTRAND, *Histoire de la démocratie et du socialisme en Belgique depuis 1830*, Bruxelles, 1906-1907, Deel II, p. 343. *Compte Rendu des Séances du Congrès National Ouvrier tenu à Bruxelles les 5 & 6 avril 1885*, Bruxelles, 1885, p. 57: Maheu werd op het congres samen met Isidore De Neef tot secretaris benoemd. Zie in verband met ontstaan en samenstelling van het Bureau ook: A. MOMMEN, *De Belgische Werkliedenpartij 1880-1914*, Gent, 1980, p. 239-244.

³⁹ Laurent Verrijcken (1835-1892), Lid Bureau BWP 1889-92. Verdere gegevens zie bijlage 1.

⁴⁰ Gustave Defnet (1858-1904), nationaal secretaris BWP 1889-90, lid Bureau BWP 1889-1904. Verdere gegevens zie bijlage 1.

⁴¹ Grégoire Serwy (1869-1945), nationaal secretaris BWP 1892-98, lid Bureau BWP 1892-1905, Evenals zijn broer Victor (1864-1964, lid Bureau BWP 1912-1936) speelde hij een belangrijke rol in de coöperatieve beweging. Verdere gegevens zie bijlage 1.

⁴² BWP vergadering Algemene Raad 19 mei 1892 (Amsab-ISG, archief 118): “*Le citoyen Bertrand maintient sa démission et propose Grégoire Serwy. Cette candidature est adoptée à l’unanimité*”.

⁴³ Jean Volders (1855-1896), lid Bureau BWP 1889-1895 en internationaal secretaris BWP vanaf 1892. Verdere gegevens zie bijlage 1.

congres, sporadisch (vijf tot zes keer per jaar) een ruime vergadering van de Algemene Raad, maar daarentegen zeer regelmatige bijeenkomsten van het Bureau (dat officieel nog niet bestond): om de drie weken.

De agenda werd beheerst door de praktische aanpak van de propaganda waarbij de campagne voor Algemeen Stemrecht voorop stond. Maar ook interne organisatorische kwesties en de werking van federaties en afdelingen eisen – naast de internationale aangelegenheden – de aandacht op.

VANAF 1894: DE MOEIZAME WEG NAAR CONSOLIDATIE

Hoewel de statutaire vereisten op termijn wegvielen⁴⁴, bleef het praktijk om Brusselaars aan te duiden als leden van het Bureau. Een voorstel om bij de aanduiding van het Bureau één derde van de uittreedende leden niet meer verkiesbaar te stellen werd op het congres van 1896 verworpen.⁴⁵ Destrée en Vandervelde meldden in 1898 nog steeds uitdrukkelijk dat het Bureau verkozen werd: “*parmi les membres du Parti habitant dans la ville où siège le Conseil (Bruxelles)*”.⁴⁶ Daarmee bleven de Brusselse afgevaardigden van de kleinere verenigingen van ambachtslui de toon aangeven, ondanks de uitbreiding van de Algemene Raad met afgevaardigden van de regionale en beroepsfederaties. De Algemene Raad nam vanaf 1894 inderdaad de vorm die in essentie tot aan 1940 gehandhaafd bleef: een ruim samengestelde vergadering – een ‘landelijke’ vertegenwoordiging – waarin alle geledingen van de partij opgenomen waren.⁴⁷ Samen met het Bureau maakten daar voortaan deel van uit:

- een of meerdere afgevaardigden van de regionale federaties;
- een afgevaardigde van elke door het congres erkende nationale organisatie;
- een afgevaardigde van elke nationale vakorganisatie.

Vanuit dit basisconcept zal vooral aan het aantal vertegenwoordigers per organisatie – en daarmee aan het democratische gehalte van de vergadering – gesleuteld worden. Aanvankelijk bleven de sterke Waalse

---

⁴⁴ ‘Statuten’, in *Programma der Belgische Werklieden-Partij aangenomen door het buitengewoon congres van den 15 juli 1894 te Brussel*, Gent, 1902. *Statuts du Parti Ouvrier Belge adoptés dans les congrès de Bruxelles 1893, Quaregnon 1894 et Bruxelles 1908 – Statuten der Belgische Werkliedenpartij aangenomen in de Kongressen van Brussel 1893, Quaregnon 1894 en Brussel 1908*, Gent, s.d.

⁴⁵ *Parti Ouvrier Belge: Compte rendu du XIIe Congrès annuel tenu à Charleroi Nord les 5 et 6 avril 1896*, Bruxelles, 1896, p. 78.

⁴⁶ J. DESTRÉE & E. VANDERVELDE, *Le Socialisme en Belgique*, Paris, 1898, p. 24. Zie ook: R. ABS, ‘Les statuts du POB 1885-1894’, in *Socialisme*, 94, 1969, p. 467.

⁴⁷ Voor een schets van de evolutie van de samenstelling van Bureau en Algemene Raad zie bijlage 2.

mijnwerkersbonden numeriek ondervertegenwoordigd.⁴⁸ Net zoals op de congressen werd stemrecht immers toegekend per vereniging, ongeacht het ledental. Samen met de initiële afzijdigheid van heel wat Waalse bonden zorgde dit voor een scheefgetrokken situatie. De partijtop gaf uiteindelijk toe aan druk van de grote vakbonden en paste deze weinig democratische toestand aan, zij het geleidelijk en met behoud van het Brussels overwicht. Ledentallen speelden vanaf 1898 mee bij de stemafbakening: een federatie moest uit een minimum aantal leden en verenigingen bestaan om in de Algemene Raad te kunnen zetelen. Vanaf 1902 kwam er op voorstel van de federatie Charleroi een vorm van proportionaliteit. Brussel was tegen: “*Que chaque groupe garde une voix. C’est plus égalitaire*”, maar Vandervelde steunde de idee: “... *il importe que les délégués de province viennent éclairer le Conseil Général; il ne faut pas qu’on garde cette impression que ce sont les Bruxellois qui règnent au Conseil Général*”. Het oorspronkelijk voorstel om rekening te houden met het electorale gewicht van de federaties werd op vraag van Gent gewijzigd: het aantal afgevaardigden werd voortaan bepaald op basis van het aantal leden.⁴⁹

In 1908 werd ook de inbreng van de grotere federaties in het congres verhoogd: hogere ledentallen gaven recht op meerdere stemmen. Met deze maatregelen kregen de BWP-bestuursorganen in de jaren voor de Eerste Wereldoorlog een representatiever karakter.

Binnen dit concept was de Algemene Raad het politieke zenuwknoppunt van de BWP; statutair belast met het algemene bestuur van de partij⁵⁰. In principe werd daar het politieke debat gevoerd en de grote beslissingen genomen. De klassieke spanning was potentieel aanwezig tussen de intern aangeduide organen en de extern verkozen parlementaire fractie, waarvan Vandervelde⁵¹ uitdrukkelijk als fractieleider naar voor trad. Concrete voorbeelden van meningsverschillen kunnen – zeker in de aanvangsjaren van het parlementaire werk – aangeduid worden. Zo was er in 1899 de openlijk ‘dissidente’ houding van de parlementairen Emile Vandervelde en Louis Bertrand tegen het vrijwel unanieme standpunt van de Algemene Raad in verband met de proportionele vertegenwoordiging bij verkiezingen (een principe dat de Algemene Raad enkel wilde

⁴⁸ Voorstellen op het congres van 1894 om het mandaat van de leden van de Algemene Raad tot twee jaar te beperken werden verworpen. Zie: *Parti Ouvrier Belge. Compte rendu du Congrès Extraordinaire tenu à Bruxelles les 25 et 26 décembre 1893 et du Congrès Annuel tenu à Quaregnon les 25 et 26 mars 1894*, Bruxelles, 1894, p. 69-70.

⁴⁹ P.O.B. – *Conseil Général. Compte rendu des Congrès Annuel et Extraordinaire tenus à Bruxelles les 30, 31 mars et 4 mai 1902*, Bruxelles, 1902, p.61-62. Elke regionale federatie kreeg één afgevaardigde; per 5000 leden kwam daar een mandaat bij, met een maximum van 3.

⁵⁰ ‘Statuts’, in *Parti Ouvrier Belge. Compte rendu du Congrès Extraordinaire tenu à Bruxelles les 25 et 26 décembre 1893 et du Congrès Annuel tenu à Quaregnon les 25 et 26 mars 1894*, Bruxelles, 1894, art. 6, art. 10 & art. 13.

⁵¹ Emile Vandervelde (1866-1938), lid Bureau BWP 1906-1938, nationaal voorzitter BWP 1933-38. Verdere gegevens zie bijlage 1.

aanvaarden bij invoering van algemeen stemrecht).⁵² Voor een gedocumenteerde analyse van het potentiële spanningsveld tussen het partijbestuur en de parlementaire fractie missen we een onontbeerlijke bron; de verslagen van de fractievergaderingen. Wel is duidelijk dat vanaf 1894 in de wisselwerking tussen die twee polen de politieke lijn van de partij werd bepaald. Het antagonisme werd van bij aanvang evenwel gedeeltelijk geneutraliseerd door de vertegenwoordiging in het partijbestuur van de meeste parlementairen via hun regionale machtsbasis. De grote tenoren van de BWP waren op die manier verzekerd van hun plaats in de bestuursorganen van de partij. Bovendien werd de opname van de mandatarissen in de Algemene Raad – weliswaar zonder stemrecht – in 1908 statutair vastgelegd.⁵³

De toestand na het overlijden in 1892 van Laurent Verrijcken, de eerste schatbewaarder van de BWP, was illustratief voor de problematiek van de gebrekkige centralisatie. Naar aanleiding van de discussie over de nieuwe invulling van administratieve taken bleken de rekeningen niet te kloppen. De afrekeningen van de solidariteitsacties rond de algemene staking van 1893 waren bij gebrek aan opvolging moeilijk te achterhalen. Na uitvoerige bespreking besloot de Algemene Raad om een som van 100 frank⁵⁴ uit te trekken voor het op punt stellen van zijn boekhouding.⁵⁵ Naar aanleiding van die beslissing wees voormalig secretaris Defnet op de absolute noodzaak: “*d’avoir au parti un homme salarié qui aurait tout le travail administratif à faire*”. Hij haalde de voorbeelden aan van de vakbond van de typografen (waar hij zelf voorzitter was) en van de “Chevaliers du Travail” in Charleroi “*qui subsident des mandataires pour la besogne administrative*”.⁵⁶

Op het eerstvolgende BWP-congres stelde hij de benoeming voor van een bezoldigde secretaris-schatbewaarder.⁵⁷ In de discussie over het voorstel werd het principe zelf niet meer in vraag gesteld; enkel de omvang van de vergoeding en het samenvoegen van twee afzonderlijke functies (secretaris en penningmeester) werd nog besproken. Vandervelde – die voorstander was – formuleerde ten slotte samen met Jean Volders het

⁵² *Le Peuple*, 2 & 15 juni 1899.

⁵³ *Statuts du Parti Ouvrier Belge adoptés dans les congrès de Bruxelles 1893, Quaregnon 1894 et Bruxelles 1908 – Statuten der Belgische Werkliedenpartij aangenomen in de Kongressen van Brussel 1893, Quaregnon 1894 en Brussel 1908*, Gent, s.d.: art. 12.

⁵⁴ Omgerekende waarde naar vandaag: circa 620 Euro. Volgens de omrekeningstabel van de Nationale Bank van België: <http://www.nbb.be/pub/faq/R6Q03.htm?l=nl>. Om de waarde in een bepaald jaar te actualiseren, wordt er een coëfficiënt berekend op basis van de index van de consumptieprijzen (actuele index/index van het bepaalde jaar).

⁵⁵ BWP vergadering Algemene Raad 13 januari 1893 (Amsab-ISG, archief 118): “*Une somme de cent francs prise sur l’encaisse de la grève sera allouée au c. Desmares pour mettre à jour la comptabilité de la Grève Générale*”.

⁵⁶ *Ibidem*: “*Defnet ajoute qu’au besoin les frais pourraient se trouver en partie à la coopérative où ce secrétaire pourrait travailler ½ journée*”.

⁵⁷ *P.O.B. Compte rendu du IXe congrès annuel tenu à Gand les 2-3 avril 1893*, Bruxelles, 1893, p. 41-42: “*Proposition d’avoir un secrétaire-trésorier salarié par le parti*”.

voorstel om het principe te aanvaarden en het aan de Algemene Raad over te laten om het bedrag van de vergoeding voor de secretaris-boekhouder te bepalen.⁵⁸

Ondanks de ondertussen onhoudbare situatie van het secretariaat zou het nog bijna tien jaar duren alvorens de BWP haar eerste bezoldigde secretaris in dienst nam. Het bleef in 1893 bij een herverkiezing van Serwy als secretaris en de aanstelling van Vandendorpe⁵⁹, die Verrijcken opvolgde als schatbewaarder.⁶⁰ Maar toen de nieuwe schatbewaarder al na korte tijd zijn mandaat ter beschikking stelde⁶¹ maakte Defnet zich druk over de houding van de partij: “*qui est ingrat vis à vis de ceux qui se dévouent pour lui*”.⁶² Hij stelde daarop voor om de beslissing van het congres van 1893 toe te passen en de secretaris, die ook de functie van schatbewaarder opnam, een vergoeding toe te kennen van 50 frank per maand.⁶³ Grégoire Serwy bleef onder die voorwaarden in functie tot hij in 1898 als secretaris werd opgevolgd door August De Winne⁶⁴, journalist bij *Le Peuple*. Serwy bleef schatbewaarder⁶⁵ en Vandervelde werd internationaal secretaris.⁶⁶

De Winne was de eerste secretaris die zijn bureau installeerde in de nieuwe gebouwen van het Maison du Peuple te Brussel, de definitieve zetel van de BWP.⁶⁷ Zijn werkregime bleef hetzelfde als dat van zijn voorganger; naast zijn gewone werk als journalist⁶⁸ regelde hij tegen vergoeding de administratieve zaken van een groeiende politieke partij. Deze manier van werken bleek steeds moeilijker haalbaar. Toch zal pas in 1901 de oprichting van een permanent BWP-secretariaat opnieuw op de agenda komen van een congres. Maar weer bleef het bij een principeverklaring waarbij de oprichting van een vast secretariaat nog maar eens in

⁵⁸ *Ibidem*, p. 43.

⁵⁹ Désiré Vandendorpe (1856-1910), lid Bureau 1889-1897 en nationaal schatbewaarder BWP 1892-1898. Verdere gegevens zie bijlage 1.

⁶⁰ De taak van internationaal secretaris werd naar aanleiding van die herschikking gecreëerd. Jean Volders die de functie opnam zal door Emile Vandervelde worden opgevolgd (zie verder).

⁶¹ BWP vergadering Algemene Raad 12 januari 1894 (Amsab-ISG, archief 118): “*Depuis un temps déjà il était secondé par le secrétaire. Il pense qu'on pourrait fusionner les deux places*”.

⁶² BWP vergadering Algemene Raad 12 januari 1894 (Amsab-ISG, archief 118).

⁶³ Omgerekende waarde naar vandaag: circa 320 Euro.

⁶⁴ August De Winne (1861-1935), nationaal secretaris BWP 1898-1902. Verdere gegevens zie bijlage 1.

⁶⁵ BWP vergaderingen Bureau 30 september 1898 en Algemene Raad 31 oktober 1898 (Amsab-ISG, archief 118): De schatbewaarder mocht voor zijn werk eveneens op een vergoeding van 50 frank (ca. 345 Euro) blijven rekenen.

⁶⁶ BWP vergadering Algemene Raad 7 juni 1898 (Amsab-ISG, archief 118).

⁶⁷ BWP vergadering Algemene Raad 30 september 1898 (Amsab-ISG, archief 118). De nieuwe secretaris haalde de banden met de regionale federaties aan: “*Le secrétaire (...) se tiendra à la disposition des compagnons de province qui arrivent à Bruxelles tous les lundis de 3 à 5 heures*”.

⁶⁸ Dewinne zal in zijn periode van BWP-secretaris voor de partijkrant *Le Peuple* onder meer de reportage ‘Door arm Vlaanderen’ realiseren.

het vooruitzicht werd gesteld: “*En laissant au Conseil Général le soin de la nomination définitive du titulaire et la fixation de ses appointements*”.⁶⁹ Deze beslissing gaf dit keer de aanzet tot langdurige discussies binnen de Algemene Raad maar de kwestie werd uiteindelijk weer doorgeschoven naar een volgend congres, terwijl de mandaten van De Winne en Serwy voorlopig hernieuwd werden⁷⁰. Nog vóór het congres van maart 1902 werd de reden voor het jarenlange uitstel duidelijk gesteld. Schatbewaarder Serwy stelde in zijn financieel verslag voor de Algemene Raad in februari 1902 vast: “*La création d’un secrétariat permanent n’est possible que si l’on augmente les cotisations des groupes au Conseil Général*”.⁷¹ Het was dus een centenkwesie met achterliggend de vraag – een fundamentele vraag binnen de BWP – hoeveel bevoegdheden de regionale federaties die sterk op hun autonomie stonden bereid waren af te staan aan een nationaal overkoepelend bestuursorgaan. Een aangelegenheid waarover enkel het hoogste bestuursorgaan – met name het congres – uitspraak kon doen. Maar net daar was onder de vertegenwoordigers van de diverse regionale federaties geen meerderheid te vinden voor een sterkere centralisatie. In zijn verslag voor het congres rekende Georges Hubin⁷² (volksvertegenwoordiger voor Huy) de congresgangers voor dat een permanent secretariaat een meerkost van 4500 frank⁷³ betekende, terwijl de BWP de laatste werkingsjaren afsloot met een deficit. Bijkomende inkomsten waren dus hoe dan ook noodzakelijk; hij stelde een verdubbeling voor van de bijdrage. Bij een correcte inning van de bijdragen en een regelmatige storting door de federaties zou volgens Hubin evenwel een verhoging van 10 naar 15 centimes per lid per jaar al volstaan. De organisatie van een degelijke financiële controle – enkel al voor de inning van de lidgelden – veronderstelde wel een goed functionerend secretariaat. Dit was de vicieuze cirkel waarmee de BWP organisatorisch af te rekenen had. De remmende invloeden vanuit de federaties bleven de bovenhand halen tegenover de centralisatie naar nationaal toe.⁷⁴

Dit bleek nog maar eens het geval op het jaarlijkse congres van 1902, want de gevraagde bijdrageverhoging kwam er niet: “*On renvoie la question d’application au point de vue financier au Conseil Général*”. Terwijl het principe zelf van de oprichting van een bestendig secretariaat nog maar

⁶⁹ P.O.B. *Compte rendu du XVIe congrès annuel tenu à Liège les 7 et 8 avril 1901*, Bruxelles, 1901. Op het congres worden de kandidaturen van Georges Maes en Volkaert naar voor geschoven. Als vergoeding werd een bedrag van 2.400 à 3.000 frank (Omgerekende waarde naar vandaag ca. 14.200 à 17.750 Euro).

⁷⁰ BWP vergadering Algemene Raad 29 mei 1901 (Amsab-ISG, archief 118).

⁷¹ BWP vergadering Algemene Raad 5 februari 1902 (Amsab-ISG, archief 118).

⁷² Georges Hubin (1863-1947), lid Bureau BWP 1929-1935. Lid Leidend Comité 1932-33. Verdere gegevens zie bijlage 1.

⁷³ Omgerekende waarde naar vandaag: ca. 27.220 Euro.

⁷⁴ In verband met de financiële problematiek van de BWP: zie ook p. 196, 198-200 en 216-217. Een correcte inning van de ledenbijdragen zal een steeds terugkerende problematiek vormen.

eens werd goedgekeurd.⁷⁵ Maar ditmaal wel met de intentie om snel over te gaan tot de aanstelling van een secretaris-schatbewaarder. De aanwervingprocedure werd trouwens op het congres nog besproken (“*Prenez garde aux compétitions entre les fédérations*”). Men besloot de Algemene Raad daarin haar verantwoordelijk te laten. Er werd wel nog een profiel geschetst van de toekomstige secretaris: “(...) *un homme actif, dévoué, capable de défendre le programme du Parti. Il devra avoir donné des preuves d’organisateur et d’administrateur. Il faudra se baser davantage sur le dévouement que sur la grande instruction*”.⁷⁶ Hij moest bovendien tweetalig zijn.⁷⁷

Ondanks verregaande praktische afspraken – ook over de bevoegdheden van een bestendige secretaris – zou ook dit congres er niet in slagen het probleem van het secretariaat uit de impasse te halen, omdat de financiële consequenties van een hernieuwde principiële beslissing niet ingevuld werden. Vandaar wellicht dat de Algemene Raad de zaak met enige vertraging opnam. Pas in september 1902 besliste ze om vóór 1 januari 1903 een secretaris-schatbewaarder aan te stellen⁷⁸. De bevoegdheden van een bestendige secretaris werden als volgt vastgelegd:

- de briefwisseling voeren;
- een lijst opmaken van alle aangesloten groepen met sociale zetel, naam en adres van secretaris en schatbewaarder;
- in direct contact staan met de federale secretarissen, de Syndikale Kommissie, de Federatie van Koöperatieieven, de Federatie van Gemeenteraadsleden, de parlementaire groep en de internationale secretaris;
- zich naar de plaatsen begeven waar geschillen ontstaan tussen verschillende groepen of tussen militanten;
- de Algemene Raad op de hoogte houden van alle belangrijke partijaan gelegenheden.
- de organisatie van de algemene propaganda;
- de organisatie van de jaarlijkse en buitengewone congressen;
- het bijwonen van de plenaire vergaderingen van de arrondissement-federaties;

⁷⁵ P.O.B. – *Conseil Général. Compte rendu des Congrès Annuel et Extraordinaire tenus à Bruxelles les 30, 31 mars et 4 mai 1902*, Bruxelles, 1902, p. 64 e.v.: “*Le secrétariat permanent du parti ouvrier*”, p. 74: “*La création du secrétariat permanent est décidé en principe*”.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 68-69. De toegeving van de federaties aan “Brussel” moet wellicht ook gezien worden in het kader van de ervaring van de mislukte staking van 1902 (14-20 april, net vóór het congres). Toen kwam het gebrek aan coördinatie tussen de diverse geledingen van de partij pijnlijk aan de oppervlakte; zie daarover de vergaderingen van de Algemene Raad van juni 1902.

⁷⁷ Voor het eerst worden de bevoegdheden van een bestendige secretaris van de BWP expliciet uitgeschreven.

⁷⁸ BWP vergadering Algemene Raad 3 september 1902 (Amsab-ISG, archief 118). Dit was bijna 10 jaar na het eerste pleidooi van Defnet en de principebeslissing op het BWP-congres van 1893.

- jaarlijks verslag opmaken van de morele en financiële toestand van de partij.⁷⁹

De aanwervingsprocedure werd effectief opgezet en leverde in eerste instantie zes kandidaturen op. Na langdurige discussie over de examenresultaten werd Georges Maes⁸⁰ verkozen tot de eerste bestendige secretaris-schatbewaarder van de BWP.⁸¹ De Algemene Raad koos daarmee duidelijk voor iemand die het intern functioneren van de partij kende; hij maakte al van 1892 deel uit van het Bureau. Maar men koos ook voor een joviale agitator en propagandist⁸², eerder dan, zoals vooropgesteld, voor een administratieve organisator van de partij. Het bescheiden jaarsalaris van 2.400 frank werd in januari 1904 verhoogd tot 3.000 frank⁸³ en zijn benoeming werd uiteindelijk definitief bevestigd door het congres van april 1904.⁸⁴ In 1907 werd de vergoeding voor de secretaris door de Algemene Raad verhoogd naar 3.600 frank⁸⁵ per jaar. De werkingskosten kenden in die jaren geen gelijkaardige stijging en Maes bleef het secretariaat “runnen” met minimale middelen, wat uiteraard een hypotheek legde op de slagkracht van de nationale bestuursorganen.

Bij elke bespreking van statutenwijziging kwam de kwestie van een bijdrageverhoging ter sprake. In 1908 verdedigde secretaris Maes op basis van een internationale vergelijking een substantiële verhoging: “*Si vous n’augmentez pas les ressources du Conseil Général ne nous demandez pas de faire des œuvres grandes*”. Vandervelde sprong hem bij: “*Il importe de combattre le particularisme*”, terwijl hij een gangbare praktijk blootlegde: “*Vandervelde ne peut admettre que les groupes payent pour moins de membres qu’ils n’en comptent réellement*”.⁸⁶ Maar het voorstel vanuit

⁷⁹ P.O.B. – *Conseil Général. Compte rendu des Congrès Annuel et Extraordinaire tenus à Bruxelles les 30, 31 mars et 4 mai 1902*, Bruxelles, 1902, p. 68.

⁸⁰ Georges Maes (1865-1915), nationaal secretaris BWP 1903-1910. Verdere gegevens zie bijlage 1. Cf. B. DE MULDER, *Georges Maes (1865-1915)*. In ODIS – Database Intermediary Structures Flanders [online]. Record Creation Date: 30 oktober 2003. Record Last Modified Date: 6 mei 2008. Record no. 41931. Available from World Wide Web: <<http://www.odis.be>>.

⁸¹ BWP vergaderingen Algemene Raad 21 en 30 december 1902 (Amsab-ISG, archief 118). Het examen werd afgenomen door De Winne, Berregan en Van Overtveld. De kandidaten worden als volgt gerangschikt: Goetschalck, Maes, Prevost en Adamy. De beslissende stemming in de Algemene Raad leverde het volgende resultaat op: Maes: 16, Adamy: 9, Goetschalck: 3, Prevost: 1. P.O.B. *Compte rendu du XVIIIe congrès annuel tenu à Bruxelles les 12 et 13 avril 1903*, Bruxelles, 1903, p. 70.

⁸² E. VANDERVELDE, *Le Cinquantenaire du P.O.B. 1885-1935*, Brussel, 1936, p. 15

⁸³ Van ca. 16.560 Euro naar 20.700 Euro. Zie: BWP vergadering Bureau 6 januari 1904 & BWP vergadering Algemene Raad 20 januari 1904 (Amsab-ISG, archief 118). De aanvangswedde voor de secretaris-schatbewaarder bedroeg daarmee precies het dubbele van wat er voordien aan vergoedingen werd betaald aan Dewinne en Serwy.

⁸⁴ P.O.B. – *Conseil Général. Compte rendu des Congrès du Parti Ouvrier de 1904, 1905 et 1906*, Bruxelles, 1904, p. XXI: “*Maes est sur la proposition de Vandervelde nommé définitivement secrétaire permanent du Conseil Général par acclamation*”.

⁸⁵ Circa 21.500 Euro.

⁸⁶ ‘Le XXIIIe Congrès du Parti Ouvrier Belge’ in *Le Peuple*, 21 april 1908, p. 1.

het secretariaat werd uiteindelijk verworpen. Daarmee zou het secretariaat een probleem blijven. Maar het kwam pas terug op de agenda bij de vervanging van Georges Maes die in 1910 schepen werd van de Stad Brussel.

De relatief summiere verslagen van vergadering waarover we beschikken zijn eerder opgevat als ‘besluitenlijsten’, met aanduiding van de belangrijkste argumenten van de discussies waarna de conclusies goetvaardig zijn geoordeeld. Ze worden voor een goede lectuur best samen met de overgeleverde congresverslagen benaderd.

De vergaderfrequentie lag op minstens één bijeenkomst per maand van de Algemene Raad, en (slechts) om de twee maand een Bureauvergadering. Het congres werd jaarlijks samengeroepen. Alles wat te maken had met de algemene propaganda bleef het belangrijkste aandachtspunt op de vergaderingen van Bureau en Algemene Raad. De campagne voor Algemeen Stemrecht en Evenredige Vertegenwoordiging en de daaraan verbonden algemene staking van 1902 werden in dat kader druk besproken. Daarnaast zien we agendapunten opduiken in verband met de verkiezingen (partijprogramma, kartelvorming), de parlementaire actie en interne kwesties (congressen, regionale en lokale partijwerking).

VANDERSMISSEN: MET VASTE HAND

De Algemene Raad besliste op 3 augustus 1910 over de opvolging van Maes.⁸⁷ Bij de stemming haalde Laurent Vandersmissen⁸⁸ een duidelijke meerderheid.⁸⁹ Daarmee werd in de eerste plaats een traditie voortgezet: Vandersmissen is de zevende Brusselaar op rij als secretaris van de BWP. Maar tegelijkertijd vormde de komst van een nieuwe secretaris met ervaring in vakbondskringen een breuk met het administratieve verleden. Met Vandersmissen kwamen we – volgens Vandervelde in 1925 – in de periode

⁸⁷ BWP vergadering Algemene Raad 3 augustus 1910 (Amsab-ISG, archief 118). Er zijn vijf kandidaten: Baré (voormalig gerant van de coöperatieve van Verviers), Hendrik De Man (journalist), Louis Piérard (journalist), Laurent Vandersmissen (secretaris van de Brusselse Vakbonden) en Jos Van Roosbroeck (secretaris van de Wagenmakersvakbond). Ansele verdedigde de kandidatuur van De Man: “*Qui par son ardeur et la foi socialiste pourra rendre de grands services au parti*”. Maar een tussenkomst van Vandervelde geeft blijkbaar de doorslag: “*Vandervelde demande où De Man a donné ses preuves comme administrateur*”. Laurent Vandersmissen haalde 29 stemmen tegen 8 voor Piérard, 6 voor De Man en 2 voor Baré.

⁸⁸ Laurent Vandersmissen (1874-1916), nationaal secretaris BWP 1910-1916. Verdere gegevens zie bijlage 1.

⁸⁹ BWP vergadering Algemene Raad 3 augustus 1910 (Amsab-ISG, archief 118). Bij de stemming haalde Laurent Vandersmissen 29 stemmen tegen 8 voor Piérard, 6 voor De Man en 2 voor Baré.

van de “reguliere” administratie.⁹⁰ Hij maakte volgens Jozef Wauters⁹¹ komaf met: “*de uiteenlopende en te plaatselijke oude organisatievormen en strijdwijze. Vandersmissen vatte met vaste hand de talrijke en losse draden van het uitgebreid net van politieke en economische instellingen (samen)*”. Hij zou er uiteindelijk in slagen om “*Uit die zeer verschillende en zoo ingewikkelde bewegingen, een sterk en eendrachtig blok te vormen, van het eene tot het andere einde van 't land*”.⁹² Een overdreven positieve beoordeling wellicht van het werk van de vroeg overleden secretaris, maar het is een feit dat met Vandersmissen vanaf 1910 de basis werd gelegd voor de werking van het permanent secretariaat van de BWP zoals dat na de Eerste Wereldoorlog zal functioneren.

Onder zijn impuls werd het partijsecretariaat technisch uitgerust met schrijfmachine en telefoon.⁹³ Maar de belangrijkste inbreng van Vandersmissen was wellicht zijn handigheid om vanaf eind 1911 telkens weer te voorzien in de bijkomende financiering voor assistentie bij specifieke taken op het secretariaat.⁹⁴ Voor de campagne voor Algemeen Stemrecht, de voorbereiding van de algemene staking van 1913 en de daaropvolgende organisatie van een nationale petitie kon de BWP-secretaris op die manier een beroep doen op bijkomende jonge administratieve krachten die (tussendoor) instonden voor het in orde brengen van de documentatie van het partijsecretariaat.⁹⁵

De manier waarop in 1913 de algemene staking vanuit het BWP-secretariaat organisatorisch onderbouwd werd, toont aan dat er effectief op enkele jaren tijd een nieuwe aanpak was gegroeid. Die werd toegeschreven aan de persoonlijkheid van de secretaris en zijn groeiend prestige binnen de beweging.⁹⁶ Dat vormde ontgensprekelijk een element, maar onder-

---

⁹⁰ E. VANDERVELDE, *Vers la Souveraineté du Travail. Le Parti Ouvrier Belge 1885-1925*, Brussel, 1925, p. 13.

⁹¹ Joseph Wauters (1875-1929), lid Bureau BWP 1910-1929. Verdere gegevens zie bijlage 1.

⁹² *Verslag opgemaakt door het Bureel van den Landelijken Raad over de werkzaamheden der Werkliedenpartij tijdens den oorlog (Oogst 1914 - November 1918)*, Brussel, 1918, p. 178-179 (redevoering van Jozef Wauters bij het graf van Laurent Vandersmissen).

⁹³ BWP vergaderingen Bureau 25 oktober 1911 en 6 maart 1912 (Amsab-ISG, archief 118).

⁹⁴ BWP vergaderingen Bureau 18 en 25 oktober 1911 (Amsab-ISG, archief 118). Hiermee werd een mechanisme geactiveerd dat tot 1940 zal blijven meespelen bij de financiering van de BWP.

⁹⁵ Landsvreurgt (1911), Magits (1914) en De Swaef (1914) worden als de eerste drie secretariatsmedewerkers genoemd. Maar het is – gezien de leeftijden – niet zeker of het om Piet Landsvreurgt (s.d.), Leo Magits (1899-1990) en Oscar De Swaef (1902-1968) gaat. Drie prominente namen van de socialistische beweging in het interbellum. BWP vergaderingen Bureau 22 oktober 1911, 22 december 1913, 8 januari & 31 maart 1914 en 25 maart 1919 (Amsab-ISG, archief 118).

⁹⁶ E. VANDERVELDE, *Vers la Souveraineté du Travail. Le Parti Ouvrier Belge 1885-1925*, Brussel, 1925, p. 13. Een studiereis naar Duitsland met bezoek aan verschillende socialistische organisaties had wellicht ook enige invloed. BWP vergadering Bureau 9 januari 1911 (Amsab-ISG, archief 118).

liggend en structureel was er duidelijk een evolutie in de bestuurlijke organisatie van de partij. De positie van Bureau en Algemene Raad – waarvan het secretariaat slechts de exponent kon zijn – werd versterkt. Die evolutie speelde zich af tegen de achtergrond van een statutenwijziging die vanaf 1911 werd voorbereid. Een statutencommissie stelde voor om in een eerste fase te sleutelen aan de samenstelling van het Bureau en de Algemene Raad. Op het congres van 1912 werd met de opname in het Bureau – dat voor het overige verkozen werd door het congres – van vertegenwoordigers van de Syndikale Kommissie en de Federatie van Koöperatieven gezorgd voor “*meer samenhang en meer eenheid in de werking der partij*”.⁹⁷ De ondertussen klassieke discussie over de financiële middelen en het optrekken van de lidgelden gaf weer geen resultaat. Concrete voorstellen van Vandersmissen, Van Belle⁹⁸ en De Man⁹⁹ werden doorverwezen naar een nieuw te benoemen commissie samen met andere geformuleerde voorstellen, zoals de organisatie van een speciaal congres voor de bespreking van de hangende administratieve kwesties.¹⁰⁰

Pas na de verkiezingen van 1912 kon de draad van de statutenwijziging terug opgenomen worden en op het congres van 1914 werd de centralisatie verder doorgevoerd. Er werd gesleuteld aan een evenredige vertegenwoordiging van de regionale federaties in de Algemene Raad en op het congres. Daar stond dit keer wel een verhoging van de bijdragen tegenover die de Algemene Raad in staat moest stellen om: “*de algemeene politieke propaganda krachtadig te voeren*”.¹⁰¹ Als motivering voor deze maatregel werd verwezen naar de financiën van de Algemene Raad: de buitengewone inkomsten (giften en ‘inschrijvingen’...) overtroffen de gewone inkomsten met meer dan 100%. Onder meer de niet-toepassing van de statuten bleek daarvoor verantwoordelijk: in 1910 waren op een totaal van 29 arrondissementfederaties bij 18 onder hen niet alle lokale groepen aangesloten bij de Landelijke Raad. Enkel de federale bijdrage van het lidmaatschap van de BWP werd geïnd. In 1913 volhardden nog ‘slechts’ vijf regionale federaties in deze toestand, maar: “*het zijn vooral de zwakke federaties die zich ten gunste onzer partijstatuten veranderden*”.¹⁰²

⁹⁷ BWP. *Verslagen voorgesteld op het XXIXste Jaarlijksch Congres van 12, 13 en 14 april 1914*, Brussel, 1914, p. 194.

⁹⁸ François Van Belle (1881-1966), lid Bureau BWP 1925-1934 (nam ontslag). Verdere gegevens zie bijlage 1.

⁹⁹ Hendrik De Man (1885-1951), ondervoorzitter BWP 1933-1938, nationaal voorzitter BWP 1938-1940. Verdere gegevens zie bijlage 1.

¹⁰⁰ *Parti Ouvrier Belge – Conseil Général. Compte Rendu Officiel du XXVIIIme Congrès Annuel tenu les 7 et 8 avril 1912 à la Maison du Peuple de Bruxelles suivi du Compte Rendu Analytique du meeting International du 7 avril 1912*, Bruxelles, 1912, p. 54-59.

¹⁰¹ BWP. *Verslagen voorgesteld op het XXIXste Jaarlijksch Congres van 12, 13 en 14 april 1914*, Brussel, 1914, p. 197.

¹⁰² *Ibidem*, p. 194.

Het is duidelijk dat de kwestie van de financiële afdrachten door de regionale federaties naar het nationale niveau de BWP parten bleef spelen en dat er hier onderscheid moet gemaakt worden tussen ‘legaliteit’ en realiteit.

De statutenwijziging was ook een gelegenheid voor een duidelijke omschrijving van de bevoegdheden van Bureau en Algemene Raad:¹⁰³

- De Algemene Raad: “*besluit over de te volgen tactiek, doet het programma, de statuten en de besluiten der congressen eerbiedigen. Hij benoemt de opstellers der officiële partijorganen*”.
- Het Bureau: “*is gelast met het algemeen bestuur van de partij. Het voert de briefwisseling met de aangesloten groepen, richt de propaganda in bij middel van meetings, voordrachten, betoogingen, vlugschriften, enz.*”.

De kwaliteit van de verslaggeving gaat er duidelijk op vooruit. Vandersmissen maakt werk van een degelijke verslaggeving en vermeldt de behandelde thema’s in de marge. Die reeks wordt aangevuld met goed gedocumenteerde congresverslagen.¹⁰⁴ Voor het eerst is er naast het eigenlijke congresverslag met de weergave van de besprekingen ook een werkingsverslag dat jaarlijks voorgelegd werd aan het administratief congres. Dit presenteert meteen een goed samenvattend beeld van de partijwerking.

In verband met de vergaderfrequentie stellen we vast dat de Algemene Raad op het zelfde niveau blijft met minstens één vergadering per maand (elke eerste woensdag van de maand, en telkens als de toestand dit vereist). Het Bureau wordt om de twee weken samengeroepen en wint aan belang in vergelijking met de voorgaande periode.

EERSTE WERELDOORLOG: EEN BRUSSELS INTERMEZZO

De Eerste Wereldoorlog betekende een breuk voor de werking van de BWP. Normaal functioneren was vanaf augustus 1914 onmogelijk. Bovendien overleed secretaris Vandersmissen (“*onder zijn zwaren taak bezweken*”) in de loop van de oorlog. Zijn taak werd overgenomen door een ‘uitvoerend Bureau’ bestaande uit Jules Lekeu¹⁰⁵, Guillaume Solau¹⁰⁶ en Cornelis Mertens¹⁰⁷. De partij plooide zich terug op zijn Brusselse

¹⁰³ *Ibidem*, p. 210-211.

¹⁰⁴ De bewaring van deze en voorgaande congresverslagen was niet optimaal, zoals blijkt uit het Bureauverslag van 15 november 1922: “*Van Roosbroeck dit qu’à la bibliothèque du Conseil Général il manque beaucoup de rapports et comptes-rendus de congrès. Il fait appel et le renouvellera tout à l’heure à la prochaine séance du Conseil Général pour que les membres lui envoient ce qu’ils ont. Il est décidé de mettre une note dans Le Peuple*”.

¹⁰⁵ Jules Lekeu, lid Bureau BWP 1902-1922. Verdere gegevens zie bijlage 1.

¹⁰⁶ Guillaume Solau, lid Bureau BWP 1911-1928. Verdere gegevens zie bijlage 1.

¹⁰⁷ Cornelis Mertens, lid Bureau BWP 1914-1940. Verdere gegevens zie bijlage 1.

basis; gezien de omstandigheden een logische aanpak. Het Bureau werd aangevuld met ‘vertrouwensmannen’: “gekozen onder de socialistische afgevaardigden die zich (...) met veel verkleefdheid gewijd hadden aan de zedelijke opbeuring en de voedselvoorziening onze bevolking”. Vanaf 1916 waren er regelmatig vergaderingen van een ‘uitgebreide Landelijke Raad’. De eigenlijk Algemene Raad kwam in augustus 1917 voor het eerst weer samen en zou in de loop van 1918 nog twee maal vergaderen: “*De Duitse ukasen ten spijt en trots al de moeilijkheden van verkeer*”.¹⁰⁸

Deze overlevingsstrategie werd na de oorlog onderschreven op basis van een uitgebreid verslag over de oorlogsjaren.¹⁰⁹ Daaruit kan worden afgeleid dat de overgeleverde verslagen ver van volledig zijn: terwijl het jaar 1915 volledig ontbreekt, waren er volgens het ‘oorlogsverslag’ 17 Bureauvergaderingen. De verslaggeving over die periode is dus onvolledig, maar ze vormt wel een unieke bron. Ze geeft zicht op de problematiek van de voedselbevoorrading en de vluchtelingen. Ook de ideologische koers van de partij ligt ter bespreking voor, evenals (vanaf april 1917) de voorbereiding van de naoorlogse politiek.¹¹⁰

VAN ROOSBROECK : ADMINISTRATIEVE CONTINUÏTEIT

Na de oorlog werd de draad terug opgenomen met de aanstelling van Jos Van Roosbroeck¹¹¹ als secretaris. Een oproep leverde acht kandidaturen op waaruit Van Roosbroeck op 19 februari 1919 werd verkozen.¹¹² Evenals Vandersmissen had hij ervaring als secretaris in vakbondsmidde- den. Hij consolideerde de werkmethodes van zijn voorganger en bouwde verder op de administratieve basis gelegd voor de oorlog. Hij slaagde volgens Emile Vandervelde in de uitdaging om een man als Vandersmissen op te volgen: “*à force de bonne volonté, d’attachement inlassable à sa fonction*”. In de naoorlogse groei-jaren van de partij nam de nationale partijleiding een prominente rol op, onder meer voor het voeren van grootschalige propaganda-acties en nationale verkiezingscampagnes die op basis nu van het algemeen stemrecht een bredere aanpak vereisen. De

¹⁰⁸ *Verslag opgemaakt door het Bureau van den Landelijken Raad over de werkzaamheden der Werkliedenpartij tijdens den oorlog (Oogst 1914 - November 1918)*, Brussel, 1918, p. 19-22. Om het contact met de provincie te houden was het Uitvoerend Bureau elke woensdag te bereiken in de Maison du Peuple.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

¹¹⁰ Zie ook: M. LIEBMAN, *Les socialistes belges 1914-1914: le POB face à la guerre*, Bruxelles, 1986.

¹¹¹ Joseph Van Roosbroeck (1872-1962), nationaal secretaris BWP 1919-1934. Verdere gegevens zie bijlage 1.

¹¹² BWP vergaderingen Algemene Raad 22 januari en 19 februari 1919 (Amsab-ISG, archief 118): behandeling van een vraag van de Waalse afgevaardigden (die zich gezien de taalvereiste geen kandidaat konden stellen) om voor hen een afzonderlijke secretaris te voorzien, werd uitgesteld.

financiële ruimte nam toe in verhouding tot het groeiend ledental, maar de constitutie van de BWP bleef in essentie ongewijzigd: het bleef voor de nationale leiding een subtiele evenwichtsoefening om de coördinatie vanuit Brussel te organiseren, rekening houdend met regionale gevoeligheden en de toenemende invloed van vakbonden. De ad-hocfinanciering bleef als mechanisme bestaan en werd door Van Roosbroeck min of meer gestroomlijnd via de vergaderingen van een ‘Comité des 5’. Daarin bracht hij als partijsecretaris met het oog op de aanpak en de financiering van de BWP-propaganda de verantwoordelijken samen van de Syndikale Kommissie, het Bureau der Koöperatieven, het Nationaal Verbond van Socialistische Mutualiteiten en de verzekeringsmaatschappij *Prévoyance Sociale*.¹¹³ Het principe werd verder uitgebreid door het zoeken naar bijkomende financiering via allerlei andere ‘fondsen’. Zo was er het 1 Meifonds (voor de organisatie van de jaarlijks mei-optochten), het Matteottifonds (antifascistische actie), het Fonds Wauters (opgericht na het overlijden van Joseph Wauters ter ondersteuning van de socialistische pers en na het opdoeken van het ‘Comité des 5’ in 1933 uitgebreid tot de algemene propaganda) en uiteraard de verkiezingsfondsen. Dit systeem zorgde voor een bijkomende financiering maar bood toch een weinig solide budgettaire basis. Ondertussen bleef de structurele financiering van de partij via de ledenbijdragen een moeilijk punt; zowel de inning als de hoogte ervan.¹¹⁴ Een noodzakelijke verhoging werd in 1923 slechts als tijdelijke maatregel goedgekeurd, maar uiteindelijk werd die beslissing door het administratief congres van 1925 verlengd.¹¹⁵

De structuur van de BWP werd in 1920 in een definitieve plooi gelegd¹¹⁶ die in de loop van het interbellum relatief stabiel bleef:

- De uiteindelijke beslissingmacht bleef bij het congres. Dit werd minstens één maal per jaar samengeroepen. In het congres beschikten de arrondissementen (zelf een federatie van vakbonden, coöperatieven,

¹¹³ BWP vergaderingen Comité des 5 van 19 en 24 april en 13 december 1923, 15 mei 1925, 1 oktober 1926, 7 juli 1929, 6 mei 1933 en van het Leidend Comité 27 mei 1933 (Amsab-ISG, archief 118). Volgende verdeelsleutel werd gehanteerd: Syndicale Kommissie: 40%, Bureau der Koöperatieven: 30%, Algemene Raad BWP: 15%, *Prévoyance Sociale*: 10% en Verbond van Socialistische Mutualiteiten: 5%.

¹¹⁴ Cf. o.m. BWP vergadering Federaal Secretarissen 6 september 1920 (Amsab-ISG, archief 118). Voor een algemeen beeld van de problematiek van de partijfinanciën door Vandervelde zie de passages (‘budget’) in zijn jubileumuitgaven: E. VANDERVELDE, *Vers la Souveraineté du Travail. Le Parti Ouvrier Belge 1885-1925*, Brussel, 1925, p. 21-23 en E. VANDERVELDE, *Le Cinquantenaire du P.O.B. 1885-1935*, Brussel, 1936, p. 18-20.

¹¹⁵ BWP. *Verslagen voorgelegd aan het XXXVIe jaarlijksch kongres gehouden op 6, 7 en 8 juni 1925 in het Volkshuis van Brussel*, Brussel, 1925, p. 575-578 en p. 11: “De reusachtige en steeds toenemende bedrijvigheid der arbeiderswerking na den wapenstilstand, sleepte noodzakelijkerwijze geëvenredigde stoffelijke inspanningen met zich. Om te kunnen handelen, moeten er werkingsmiddelen zijn (...)”.

¹¹⁶ *Statuten der Belgische Werkliedenpartij aangenomen op het Congres van 3, 4 en 5 april 1920*, Gent, 1920.

mutualiteiten en politieke organisaties) over stemrecht afhankelijk van het aantal leden dat hun federatie telde.

- De Algemene Raad – de permanente delegatie van het congres – was in de praktijk belangrijker dan het congres omdat hij meer vergaderde en minder omvangrijk was.

Hierin zetelden naast de afgevaardigden van de arrondissementfederaties (proportioneel vertegenwoordigd) en van alle nationale vakorganisaties die bij de BWP aangesloten waren (eveneens proportioneel bepaald), ook zes vertegenwoordigers van de Federatie van Coöperatieven, drie vertegenwoordigers aangeduid door het nationale congres van de federaties van socialistische ziekenfondsen, twee vertegenwoordigers van de Centrale voor Arbeidersopvoeding, twee benoemd door de Jeugdcentrale, twee vertegenwoordigers aangeduid door het Nationaal Comité van de vrouwenorganisaties. Met raadgevende stem zetelden ook alle ‘nationale’ mandatarissen: senatoren, volksvertegenwoordigers en provinciale députés. Met in totaal meer dan 200 leden kreeg een zitting van de Algemene Raad de allure van een klein congres.¹¹⁷

- Het dagelijks beleid lag bij het Bureau van de Algemene Raad, bestaande uit een twintigtal leden, waarvan acht (vanaf 1922: negen en in 1925: elf) verkozen op het congres.¹¹⁸ Die werden voortaan aangevuld met de leidinggevende figuren van de Syndikale Kommissie (drie), de Federatie van Coöperatieven (drie). In 1924 kwam daar een afgevaardigde bij van de socialistische ziekenfondsen.¹¹⁹ De politieke redacteuren van de partijkranten zetelden met raadgevende stem. Inclusief de secretaris was dat negentien leden. In het bureau kregen de zogenaamde ‘economische organisaties’ meer dan één derde van de stemmen in handen. Daarmee konden ze net als in de Algemene Raad wegen op de besluitvorming van de BWP. Met een aanpassing van de

¹¹⁷ Zie bijlage 2. Dat het principe van algemeen stemrecht niet gold, werd als volgt verantwoord: “*Il constitue, en somme, une représentation des intérêts du travail; et, par le fait les militants les plus actifs, ceux qui organisés, à la fois, comme citoyens dans leur ligue ouvrière, comme producteurs dans leur syndicat, comme consommateurs dans leur coopérative, sans parler des groupes de mutualité, d’éducation ou de jeunesse, y ont une influence politique proportionnelle à l’intensité de leur action dans le parti*”. In E. VANDERVELDE, *Vers la Souveraineté du Travail. Le Parti Ouvrier Belge 1885-1925*, Brussel, 1925, p. 17. Er werd occasioneel ook gewerkt met een Uitgebreide Algemene Raad (statutair niet voorzien), ter vervanging van een congres. Zie: BWP vergaderingen Bureau 3 september 1902, 19 oktober 1920, 10 maart en 18 maart 1933, 25 april 1933, 25 april 1938, 6 maart en 20 november 1939 (Amsab-ISG, archief 118).

¹¹⁸ Vanaf 1929 werd het Bureau voor twee jaar benoemd op het administratief congres. Voorheen gebeurde de verkiezing jaarlijks.

¹¹⁹ Het zijn leidinggevende figuren als Cornelis Mertens (vakbond), Victor Serwy (coöperatieve) en Artur Jauniaux (mutualiteit) die in de loop van het interbellum een langdurig mandaat opnamen.

statuten in 1925¹²⁰ werd het aantal Bureauleden op elf gebracht en een taalpariteit ingesteld door een minimale vertegenwoordiging uit de Vlaamse en de Waalse provincies (elk minstens drie) en Brabant (minstens één) te voorzien.¹²¹

- Het secretariaat nam als enig permanent orgaan de administratieve taken op zich. De functie van de algemeen secretaris werd statutair niet omschreven.¹²²

De statuten werden na voorbereidend werk in een commissie op het congres van 1922 verder verfijnd. De belangrijkste ingreep betrof – wederom – de vertegenwoordiging en het stemrecht in de Algemene Raad, waarbij het gewicht van de verschillende geledingen van de partij “*autant que possible proportionnelle à leur force numérique*” moest zijn. Het numerieke gewicht van de regionale federaties en de vakorganisaties woog voortaan sterker door via een getrapte vertegenwoordiging.¹²³ Een voorstel van secretaris Van Roosbroek op het congres van 1928 tot directe vertegenwoordiging in de Algemene raad van ‘*certaines organismes nationaux*’ werd door de grote federaties Charleroi en Luik afgehouden, ondanks de tussenkomst van Joseph Wauters ten voordele van de opname van de Prévoyance Sociale, de Comptoir de Dépôts et de Prêts, de Office Coopérative en la Presse Socialiste en het financiële voordeel en de te verwachten ‘*versements annuels proportionnés à leur succès*’.¹²⁴

Op administratief vlak zien we stabiliteit met een uniforme reeks gedrukte congresverslagen (1920-1933) die een goede aanvulling vormen bij de verslagen van Bureau en Algemene Raad. Die bleven begin jaren twintig soms beperkt tot het relaas zoals het gepubliceerd werd in de partijpers. Het knipsel uit *Le Peuple*¹²⁵ werd, samen met de aantekeningen van de nationaal secretaris – voor wat het niet-publieke gedeelte betreft – opgenomen in de notulenreeks. Stilistisch is er een voortzetting van de aanpak qua verslaggeving van Vandersmissen: met het aangeven van de besproken onderwerpen via trefwoorden in de rand. Vanaf 1919 hebben we te maken met gedactylografeerde teksten.

In periodes van regeringsdeelname moest de partijwerking enigszins inboeten. Het secretariaat fungeerde vooral als propagandamachine.

¹²⁰ BWP. Verslagen voorgelegd aan het XXXVIe jaarlijksch kongres gehouden op 6, 7 en 8 juni 1925 in het Volkshuis van Brussel, Brussel, 1925, p. 572-574.

¹²¹ E. VANDERVELDE, *Le Cinquantenaire du P.O.B. 1885-1935*, Brussel, 1936, p. 355-366 (“Statuts du P.O.B.”, art. 25).

¹²² Statuten der Belgische Werkliedenpartij aangenomen op het Congres van 3, 4 en 5 april 1920, Gent, 1920, art. 28. Statuts du Parti Ouvrier Belge adoptés par le congrès d’avril 1920 avec modifications y apportées par le congrès d’octobre 1936, Bruxelles, 1936, art.30.

¹²³ BWP. Verslagen voorgelegd aan het XXXIIIe jaarlijksch kongres gehouden op 15, 16 en 17 april 1922 in het Volkshuis van Brussel, Brussel, 1922, p. 533-536.

¹²⁴ POB. Compte Rendu officiel XXXIXe Congès annuel tenu les 14 et 15 juillet 1928 à la Maison du Peuple de Bruxelles, Bruxelles, 1928, p. 17-19.

¹²⁵ De sterke band van het nationaal partijbestuur met Brussel in het algemeen en de redactie van de partijkrant *Le Peuple* in het bijzonder wordt daarmee duidelijk geïllustreerd.

Wanneer de BWP in de oppositie (vanaf 1921 tot 1925 en opnieuw vanaf 1927) op zichzelf terugplooidde, kreeg het secretariaat meer ruimte voor de versterking van de interne werking. Vanaf 1923 kon het secretariaat worden aangevuld met twee medewerkers: Guillaume Vanderveken¹²⁶ voor de jeugdorganisaties en Alice Pels¹²⁷ voor de vrouwenorganisaties. Het jaar daarop bleek het secretariaat – in volle sterkte – te bestaan uit die vaste kern van drie aangevuld met een stenodactylo, twee bedienden en een tijdelijke kracht.¹²⁸ Het administratieve draagvlak van de nationale BWP-bestuursorganen bleef onder Van Roosbroeck ongeveer op dit niveau. In 1928 werd Vanderveken officieel adjunct-secretaris.¹²⁹

Structureel bleef de BWP weinig gecentraliseerd. Van Roosbroeck slaagde er in deze context toch in van een zekere rationalisatie van diensten door te trekken. Hij lag aan de basis van de totstandkoming van de eengemaakte uitgeversmaatschappij De Wilde Roos – L'Églantine in 1922.¹³⁰ In 1920 centraliseerde de BWP haar voornaamste documentatiediensten (cf. het Bureel voor Documentatie van de Centrale voor Arbeidersopvoeding (CAO), het Bureel voor Sociale Wetgeving van het Institut Solvay en de Financiële Documentatie van de Syndikale Kommissie) in het Documentatiebureau van de BWP, onder leiding van nationaal partij-secretaris Van Roosbroeck.¹³¹

De vergaderfrequentie bleef in vergelijking met de vooroorlogse jaren ongeveer op hetzelfde niveau, met een lichte daling voor de bijeenkomsten van het Bureau. Er waren twee congressen per jaar: een administratief congres met (met Pasen) en een politiek congres (op Allerheiligen). De Algemene Raad kwam minstens één per maand bijeen, het Bureau om de drie (in plaats van om de twee) weken. Wel waren er vanaf dan (naast de vele commissies – waarvan geen archief bewaard bleef) regelmatig thema-

¹²⁶ Guillaume Vanderveken (1898-1971) maakte een administratieve loopbaan doorheen de BWP, als achtereenvolgens: secretaris van het Comité voor Arbeidersopvoeding, monitor aan de Arbeidershogeschool, vertaler bij het Bureau der Koöperatieven, secretaris voor jeugdorganisaties (1923-1928) en adjunct-secretaris (1928-1933) bij de Algemene Raad van de BWP (inclusief secretaris-schatbewaarder van vele nevenorganisaties zoals: 1 Meifonds, Matteottifonds, Fonds Wauters, etc.). Na 1933 vervulde hij voor de BWP een aantal officiële mandaten; onder meer in de Nationale Maatschappij voor Goedkope Wonigen. Hij werd in 1926 gemeenteraadslid en na WO II schepen in Koekelberg. Vanaf 1929 was hij provincieraadslid van Brabant. Hij maakte deel uit van de clandestiene BSP en was na de oorlog voorzitter van de BSP-federatie Brussel.

¹²⁷ Alice Pels (1882-1963), bediende, secretaris van het BWP Nationaal Komitee voor Vrouwenaktie vanaf 1928, secretaris van het Internationaal Comité der Socialistische Vrouwen (1935-194).

¹²⁸ BWP vergadering Algemene Raad 11 februari 1924 (Amsab-ISG, archief 118). Zie ook: BWP vergadering Algemene Raad 27 februari 1929 (Amsab-ISG, archief 118)

¹²⁹ BWP vergadering Algemene Raad 18 juni 1928 (Amsab-ISG, archief 118).

¹³⁰ BWP vergadering Algemene Raad 2 mei 1922 (Amsab-ISG, archief 118).

¹³¹ Cf. archieven op Amsab-ISG: BWP Bureel voor Documentatie 1914-1920 (140a) en BWP Documentatiebureau 1920-1933 (140b).

tische bijeenkomsten die door de secretaris werden samengeroepen). In die periode zien we de eerste verslagen van bijeenkomsten met de federale secretarissen.

Het feit dat de BWP participeerde in het beleid weerspiegelde zich in de behandelde onderwerpen: de algemene politieke en sociaal-economische toestand van het land werd besproken, evenals het regeringsbeleid op diverse domeinen, de regeringsvorming en -deelname, de verkiezingen en het parlementaire werk. Maar ook de aandacht voor de interne partijwerking nam sterk uitbreiding met de bespreking van de propaganda en pers, 1 mei, de congressen, het partijprogramma en de vele nevenorganisaties (zoals de Militie voor Arbeidersverweer en 'Action Socialiste' waarmee het thema van de partijdiscipline sterk in beeld kwam). Verder was er aandacht voor de actie van de Socialistische Arbeidersinternationale en voor de antifascistische actie en het communisme in binnen- en buitenland.

Er kwam een einde aan een relatief lange periode van administratieve stabiliteit in de nasleep van de algemene staking van 1932 die zich in bepaalde regio's tegen de BWP keerde. De economische crisis legde de groeiende kloof tussen de leiding van de partij en de achterban pijnlijk bloot. De passiviteit van de BWP leidde tot onbegrip en bevorderde het radicalisme. Met de bestorming van het Volkshuis van Charleroi bereikte de malaise een hoogtepunt. Meer nog dan de verkiezingsnederlaag van 1929 zette dit de BWP-leiding aan tot bezinning en een intern 'gewetensonderzoek'.¹³² Een van de besluiten was de oprichting van een 'Leidend Comité', bestaande uit: Emile Vandervelde (voorzitter), Georges Hubin en Désiré Bouchery¹³³ (ondervoorzitters), Arthur Wauters¹³⁴ (afgevaardigde van de pers) en secretaris Jos Van Roosbroeck.¹³⁵ Dit dagelijkse bestuur moest de partijleiding versterken. De malaise binnen de BWP bleef zich na de weinig succesvolle verkiezingen van november 1932 evenwel doorzetten. Dit spiegelde zich af op de partijsecretaris als verpersoonlijking van een oubollige partij die er niet in slaagde een nieuw publiek aan te spreken. Zijn macht werd door het Leidend Comité niet versterkt, maar eerder verder uitgehold.¹³⁶ Zoals dat voorheen ook al voor een stuk het

¹³² BWP vergadering Algemene Raad 14 september 1932 (Amsab-ISG, archief 118).

¹³³ Désiré Bouchery (1888-1944), lid Bureau BWP 1920-1932, lid Leidend Comité 1932-1933 en 1935-1936. Verdere gegevens zie bijlage 1.

¹³⁴ Arthur Wauters (1890-1960), lid Bureau 1929-1940, lid Leidend Comité 1932-1933 en 1935-1936. Verdere gegevens zie bijlage 1.

¹³⁵ *BWP. Verslagen voorgelegd aan het XXXXVIIe kongres van 27-28 mei 1933 in het Volkshuis van Brussel*, Brussel, 1933 & BWP vergadering Algemene Raad 19 oktober 1932 (Amsab-ISG, archief 118). Van dit beperkt bestuurscomité dat zou functioneren van 1932 tot 1936 werden geen verslagen teruggevonden.

¹³⁶ BWP vergadering Bureau 14 juni 1933 (Amsab-ISG, archief 118): "*Van Belle: Le malaise (vient) du fait que l'on a nommé un comité directeur qui a réduit le secrétaire au rang d'employé*".

geval was met de oprichting van een Actiecomité in het kader van het Noodplan. Een sociaaleconomisch programma dat op 2 oktober 1931 door Arthur Wauters op de Algemene Raad was voorgesteld en op een BWP-congres in november 1931 werd gelanceerd.¹³⁷

De aanslepende discussie over een verdere reorganisatie van de partij – waarbij de namen van Désiré Bouchery en Max Buset als ‘politieke secretarissen’ telkens weer opdoken – leidde tot een impasse en een verzwakking van de positie van de partijsecretaris.¹³⁸ Als gevolg van deze gang van zaken gaf Van Roosbroeck op het einde van zijn parcours als partijsecretaris de aanblik van een ontmoedigd man¹³⁹ die in oktober 1933 zelfs even ontslag nam.¹⁴⁰

DE MAN MET EEN PLAN

De komst van Hendrik De Man en de voorziene krachtige propaganda voor het Plan van de Arbeid zorgde voor een doorbraak inzake de reorganisatie van de partij. De voorgaande discussies werd gedeeltelijk terug opgenomen maar leidden nu – onder druk van de omstandigheden – snel tot resultaat. Op basis van een nota van De Man werd een modernisering van de partijstructuren doorgevoerd.¹⁴¹ De partij moest als performant apparaat de actie voor het Plan van de Arbeid dragen. Een eerste maatregel daarbij was de versterking van het dagelijkse bestuur door een centralisering van de beslissingsmacht. Het Bureau was als hoogste orgaan (met een twintigtal leden waarvan één secretaris, maar geen voorzitter) volgens De Man te log voor het voeren van een dynamische propaganda. Hij stelde daarom voor om boven het Bureau een Leidend comité (‘Comité directeur’) op te richten, een reëel dagelijks bestuur bestaande uit de partijvoorzitter, de ondervoorzitter en de twee nationale secretarissen. De secretarissen moesten uit de twee landsdelen afkomstig zijn en

¹³⁷ BWP vergadering Bureau 2 oktober 1931 (Amsab-ISG, archief 118). & *BWP. XXXXVe Congres der BWP gehouden op 29 november 1931 in het Volkshuis van Brussel – Officieele Referaten*, Brussel, 1931. Zie ook: BWP Vergadering Actiecomité 20 september 1932 (Amsab-ISG, archief 118): “*Bouchery: estime que le comité d’Action est un organe inutile. La direction du Parti est alourdi par les multiples organismes de direction*”.

¹³⁸ BWP vergaderingen Bureau en Algemene Raad 20 september, 15 en 29 november 1932, 15 december 1932, 7 maart 1933, 8 mei 1933, 6, 14 en 21 juni 1933 (Amsab-ISG, archief 118).

Cf.: “*Buset: (...) D’autre part, il semble que la direction du Parti a appartenu au Peuple au cours des premiers mois de cette année. Cela ne peut pas être*”. BWP vergadering Bureau 14 oktober 1933 (Amsab-ISG, archief 118).

¹³⁹ Volgens Vandervelde in een tussenkomst op het Bureau: “*Van Roosbroeck a donné le spectacle d’un homme découragé au cours des derniers mois. Il veut qu’on en finisse et il a raison*”. BWP vergadering Bureau 21 juni 1933 (Amsab-ISG, archief 118).

¹⁴⁰ BWP vergadering Algemene Raad 11 & 19 oktober 1933 (Amsab-ISG, archief 118).

¹⁴¹ BWP vergadering Bureau 10 november 1933 (Amsab-ISG, archief 118)

een permanent contact met de Waalse en Vlaamse federaties garanderen. Samen met een centralisatie was er dus ook een eerste aanzet tot federalisering.¹⁴²

De partijhervorming werd op het kerstcongres van 1933 samen met het Plan van de Arbeid goedgekeurd. ‘Patron’ Vandervelde werd de eerste voorzitter van de BWP, met Hendrik De Man als ondervoorzitter. Ook het voorstel voor een hervorming van het Leidend Comité en het secretariaat werd aangenomen, met de bedoeling om een en ander later statutair te regelen. De beslissing van de Algemene Raad om August De Block¹⁴³ en Jean Delvigne¹⁴⁴ als partijsecretarissen aan te stellen werd door het congres meteen bekrachtigd. De nieuwe partijsecretarissen kregen naast hun administratieve opdrachten de taak om het contact te verzekeren tussen de BWP-leiding in Brussel en de Vlaamse en Franstalige federaties op het vlak van propaganda, pers en politieke actie. Concreet betekende dit in eerste instantie overleg met de arrondissementsecretarissen bij de organisatie van de Planpropaganda. Ze waren ook bevoegd om op congressen verslag uit te brengen over interne aangelegenheden, zoals dissidenties of conflicten tussen de federaties of tussen federaties en hogere partijinstanties. Dit had vaak te maken met financiën die nu door partijsecretaris De Block als penningmeester van nabij werden gevolgd. Met dit ruime bevoegdheidspakket nam het partijsecretariaat voor het eerst de taak als permanente vertegenwoordiging van de partij volwaardig op.¹⁴⁵

Voor Van Roosbroeck – die de pensioengerechtigde leeftijd naderde – werd een elegante oplossing gezocht door hem een toezichtfunctie toe te kennen over de financiën van alle aangesloten BWP-organisaties. Een voornemen dat in januari 1934 meteen de kop werd ingedrukt op een Bureauvergadering door de vertegenwoordigers van vakbond en coöperatie.¹⁴⁶ De crisis rond de val van de Bank van de Arbeid (in april 1934) gaf enkele maanden later de gelegenheid om dat idee opnieuw op te

¹⁴² De ontubbeling van het secretariaat was volgens Vandervelde “*évidemment une expérience assez risquée*”. Maar de vrees was – volgens hem – ongegrond gebleken. Zie: E. VANDERVELDE, *Le Cinquantenaire du P.O.B. 1885-1935*, Brussel, 1936, p. 13.

¹⁴³ August De Block (1893-1979), nationaal secretaris BWP 1934-1940. Verdere gegevens zie bijlage 1. Zie ook: B. DE MULDER, *August De Block (1893-1979)*. In ODIS – Database Intermediary Structures Flanders [online]. Record Creation Date: 27 november 2003. Record Last Modified Date: 20 februari 2007. Record no. 1899. Available from World Wide Web: <<http://www.odis.be>>.

¹⁴⁴ Jean Delvigne (1903 - ?), nationaal secretaris BWP 1934-1937. Engageerde zich naar aanleiding van de Spaanse Burgeroorlog (1936-1938) als beheerder van een hospitaal in Onteniente (Valencia), een initiatief van de Socialistische Arbeidersinternationale. Hij kwam in opspraak door vermeende betrokkenheid bij wapenhandel en verdween van het politieke toneel. Nadien ontbreekt elk spoor van hem. Zie: BWP vergaderingen Bureau 16 april, 15 juni en 13 juli 1937 (Amsab-ISG, archief 118).

¹⁴⁵ BWP. XXXXVIIIe congres der B.W.P. Brussel, 24 en 25 december 1933 – *Het Plan van de Arbeid. Stenografisch verslag*, Brussel, 1934.

¹⁴⁶ BWP vergadering van de 4 Bureau's 4 januari 1934 (Amsab-ISG, archief 118).

pakken. Een uniforme regeling voor de boekhouding van de regionale federaties en afdelingen zou uiteindelijk in februari 1935 doorgedrukt worden.¹⁴⁷

De nieuwe constellatie met een Leidend Comité overleefde niet lang. Bij de intrede van De Man in de regering Van Zeeland in 1935 werd dit dagelijkse bestuur nog herschikt: hij werd vervangen door Bureauleden Désiré Bouchery en Arthur Wauters.¹⁴⁸ Maar de voorziene statutaire regeling kwam er een jaar later niet. In de laatste versie van de BWP statuten uit 1936¹⁴⁹ was er geen sprake meer van een Leidend Comité. De Block klaagde eerder over de onmogelijkheid om te functioneren: “*A différentes reprises nous avons essayé de réunir le Comité Directeur. Chaque fois nous sommes à trois. Il est inutile de réunir encore*”.¹⁵⁰ Als verslaggever op het congres van oktober 1936 stelde Max Buset: “*Le Comité Directeur est un superfétation dans un parti bien organisé, où la direction doit être aux mains des secrétaires et la direction générale aux mains du Bureau*”.¹⁵¹ Daarmee was het streven om de beslissingsmacht te centraliseren in een dagelijks bestuur definitief van de baan. In verband met de samenstelling van het Bureau en de Algemene Raad nam dit congres de volgende statutaire bepalingen aan:

- Van het Partijbureau¹⁵² maakten deel uit: de partijsecretarissen, twaalf leden aangeduid door het congres¹⁵³ (waarbij een taalpari-

¹⁴⁷ BWP vergadering Algemene Raad 4 februari 1935 (Amsab-ISG, archief 118).

¹⁴⁸ BWP *Officieele verslagen van de buitengewone congressen gehouden op 21 februari 1935 en op 30-31 maart 1935 in Brussel*, Gent, s.d., p. 110-111.

¹⁴⁹ *Statuts du Parti Ouvrier Belge adoptés par le congrès d'avril 1920 avec modifications y apportées par le congrès d'octobre 1936*, Bruxelles, 1936. M. Buset, ‘Voorstellen tot reorganisatie van de Partijleiding’, in *BWP. Buitengewoon kongres 24, 25 en 26 oktober 1936 – Verslagen*, Brussel, 1936: “*Het Partijbestuur (‘Leidend Comité’ n.v.d.a.) is afgeschaft. Geen enkel beperkt organisme zal in het Bureau of in den Algemeenen Raad mogen opgericht worden dan op initiatief van het congres*”.

¹⁵⁰ BWP vergadering Bureau 18 augustus 1936 (Amsab-ISG, archief 118). Daartegenover staat de mededeling: “*Est-ce le Comité Directeur ou le Bureau qui désigne ces hommes?*” (vraag ondervoorzitter Delattre in verband met de samenstelling van een officiële partijdelegatie op het Bureau van 2 oktober 1939).

¹⁵¹ BWP congres 24-26 oktober 1936 (Amsab-ISG, archief 118, microfiches 432). Zie ook: M. Buset, ‘Voorstellen tot reorganisatie van de partijleiding’ en ‘Wederinrichting van de partijleiding’, in *BWP. Buitengewoon kongres 24, 25 en 26 oktober 1936 – Verslagen*, Brussel, 1936.

¹⁵² Vanaf 1936 werd een nieuwe benaming gehanteerd: “*omdat het niet opgaat een organisatie dat eigenlijk het congres vertegenwoordigt, te betitelen als Bureau van den Algemeenen Raad*”. Zie: M. Buset, ‘Wederinrichting van de partijleiding’, in *BWP. Buitengewoon kongres 24, 25 en 26 oktober 1936 – Verslagen*, Brussel, 1936, p. 11.

¹⁵³ Daarmee bleef het aantal door het congres verkozen Bureauleden op het niveau dat in 1934 werd bereikt. Een congresbeslissing van oktober 1934 had geleid tot de benoeming door de Algemene Raad van drie extra leden van het Bureau: naast Max Buset werden in een verzoeningspoging Paul-Henri Spaak en François Sainte opgenomen als vertegenwoordigers van het linkse Action Socialiste. Ze vervulde het Bureau na twee ontslagen het jaar daarvoor. Louis de Brouckère nam zijn functie niet op na zijn aanduiding door het BWP congres in mei 1933 hoewel hij had laten weten geen kandidaat meer te zijn. François Van Belle liet het afweten omdat het probleem van de partijdiscipline in zijn ogen niet

teit in acht werd genomen), twee afgevaardigden van de vakbond en telkens één vertegenwoordiger voor coöperatieve en mutualiteit.¹⁵⁴ De ministers en de directeurs van de partijkranten hadden en raadgevende stem.¹⁵⁵

- Uit de op het congres verkozen Bureauleden werd door de Algemene Raad een voorzitter en een voorzitter (van de andere taalrol) verkozen.
- De Algemene Raad bestond in de laatste jaren van bestaan van de BWP uit de leden van het Bureau, de afgevaardigden van regionale federaties (één per 5000 leden) en vakbonden (één per 10.000 leden) en vertegenwoordigers van een aantal nationale organisaties, met name het Belgisch Vakverbond (drie), de Algemene Coöperatieve Maatschappij (drie), het Nationaal Verbond van Socialistische Mutualiteiten (drie), het Nationaal Komitee voor Vrouwenactie (twee). Met raadgevende stem zetelden naast de parlementairen en de provinciale députés ook afgevaardigden van de Centrale voor Arbeidersopvoeding (twee), van het Nationaal Congres van de Socialistische Jeugd (twee), van de Nationale Federatie van Gemeenteraads- en Provincieraadsleden (twee) en van elke ‘andere’ andere nationale organisatie (een).¹⁵⁶

Zowel Bureau als Algemene Raad werden dus op basis van de voorstellen van Buset afgeslankt. De werking van het Bureau als uitvoerend organisme met 28 leden (“*een klein Parlement*”) werd vaak gehekelde. Het aantal door het congres aangeduide leden bleef ongeveer gelijk, maar de vertegenwoordiging van de nationale organismen ging van zeven naar vier. De Algemene Raad werd van circa 250 leden (waarvan 180 met stemrecht) teruggebracht naar circa 230 leden (waarvan 170 stemgerechtigden). De regionale federaties – die zorgden voor de bijdragen aan de Algemene Raad – kregen meer gewicht.¹⁵⁷ Gevolg was dat veel mandatarissen – die voorheen zetelden met raadgevende stem – nu via hun federaties een effec-

---

aangepakt werd. Hij zou in december 1934 zijn plaats terug innemen. Het Bureau bereikte toen met 24 leden – waarvan 12 verkozenen – haar grootste bezetting. BWP vergaderingen Bureau 8 en 14 november 1934 (Amsab-ISG, archief 118).

¹⁵⁴ De vertegenwoordiging van de nevenorganisaties werd duidelijk beperkt. Vooral de coöperatieve beweging verloor – na het debacle met de Belgische Bank van de Arbeid (1934) – aan invloed.

¹⁵⁵ De verkiezing van de Bureauleden op dit administratief congres in oktober 1936 zou nog eenmaal worden overgedaan in november 1938. Zonder grote verschuivingen overigens in de samenstelling. Zie: *Vooruit*, 26 oktober 1936, p. 3 en *Vooruit*, 7 november 1938, p. 3 (gepubliceerde congresverslagen zijn niet voorhanden).

¹⁵⁶ *Statuts du Parti Ouvrier Belge adoptés par le congrès d’avril 1920 avec modifications y apportées par le congrès d’octobre 1936*, Bruxelles, 1936, art. 20. Als ‘nationale organisaties’ kregen onder meer de verzekeringsmaatschappij La Prévoyance Sociale, de uitgeverij De Wilde Roos – L’Eglantine en La Presse Socialiste officieel een plaats in het bestuur van de BWP.

¹⁵⁷ M. Buset, ‘Wederinrichting van de partijleiding’, in *BWP. Buitengewoon kongres 24, 25 en 26 oktober 1936 – Verslagen*, Brussel, 1936 en *Statuts du Parti Ouvrier Belge adoptés par le congrès d’avril 1920 avec modifications y apportées par le congrès d’octobre 1936*, Bruxelles, 1936. Zie ook bijlage 2.

tief mandaat opnamen. Ook aan een evenredige vertegenwoordiging werd nog een laatste maal gesleuteld. Het oorspronkelijke idee om de parlementsleden en provinciale députés niet meer op te nemen in dit bestuursorgaan werd niet gevolgd. Daardoor kwam het slechts tot een kleine afslanking, maar de gestage groei van de Algemene Raad werd duidelijk gestopt. Dit organisatorische model staat aan het eindpunt van een evolutie: vanuit een eerder losse structuur kwam men tot een piramidaal opgebouwd gezag dat collectief werd uitgeoefend. Daar werd het klassieke principe van de scheiding der machten aan toegevoegd: de wetgeving lag bij het congres en tussentijds – binnen bepaalde limieten – bij de Algemene Raad, terwijl het Bureau de instond voor de uitvoering. De ‘rechtspraak’ kwam terecht bij arbitragecommissies die door de Algemene Raad werden aangesteld.¹⁵⁸

De vergaderfrequentie steeg sterk. Er waren meer dan twee congressen per jaar: naast een administratief congres waren er politieke congressen waar het partijprogramma werd bepaald of een beslissing viel over regeringsdeelname. De frequentie van de Algemene Raad ging naar één bijeenkomst om de drie weken (voorheen één per maand). Het Bureau ging mee in die trend en kwam in de periode 1934-1939 gemiddeld zelfs om de anderhalve week samen. De nationale secretaris van de BWP moest daarmee de handen vol hebben gehad, want daarnaast riep hij maandelijks nog verschillende thematische vergadering bijeen en zetelde hij in diverse commissies (waarvan helaas geen archief bewaard bleef).¹⁵⁹

Dankzij de stenografische verslaggeving vanaf 1934 werden de debatten op een levendige manier genotuleerd. Vanaf 1936 waren ook voorbereidende nota's en besluitenlijsten voorhanden.¹⁶⁰ Hier is de bron op zijn best. De twee reeksen verslagen (Bureau en Algemene Raad) geven een indringend beeld van de inhoudelijke besprekingen en de persoonlijke verhoudingen binnen de partij.

Het is hier dat gedebatteerd werd over regeringsdeelname, het beleid op de rooster gelegd en het verkiezingsprogramma voorgelegd. Ideologische keuzes en interne kwesties werden vrijuit besproken: het Plan van de Arbeid, de Belgische Bank van de Arbeid, Action Socialiste, het overlijden van Vandervelde, het *socialisme national*, Spaak¹⁶¹ als eerste socialistische premier. Alle belangrijke momenten van de politieke actualiteit passeerden eveneens de revue: het opkomende fascisme, de regering-Van

¹⁵⁸ *Statuts du Parti Ouvrier Belge adoptés par le congrès d'avril 1920 avec modifications y apportées par le congrès d'octobre 1936*, Bruxelles, 1936, art. 22.

¹⁵⁹ Voor het jaar 1934 komen we aan een schatting van 80 vergaderingen. Zie tabel in bijlage 3.

¹⁶⁰ Het feit dat voor de periode augustus-december 1936 een aantal vergaderingsverslagen ontbreken (door het overlijden van een medewerker) wordt hierdoor (en door knipsels uit *Le Peuple*) gedeeltelijk opgevangen. Zie Amsab-ISG, archief 118, microfiches 365-400 (nota's) en 401-408 (besluitenlijsten).

¹⁶¹ Paul-Henri Spaak (1899-1972), lid Bureau BWP 1934-1940. Verdere gegevens zie bijlage 1.

Zeeland, de algemene staking, de Volksfrontgedachte, de onafhankelijkheidspolitiek, de Spaanse Burgeroorlog en de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog.

Tijdens de breed uitgesponnen discussies kwamen grote oratorische talenten naar voren. De verslagen kunnen in die zin op bepaalde momenten vergeleken worden met egodocumenten: we krijgen een beeld van de jonge Spaak (dat zijn memoires aanvult, zeker voor de periode van Action Socialiste) en een schets van de persoonlijkheid van Hendrik De Man. We zien de oude Vandervelde zijn laatste politieke strijd leveren rond de Spaanse Burgeroorlog en jonge turken zoals Max Buset¹⁶² en Achille Van Acker¹⁶³ hun eerste stappen zetten in de politieke arena.

Die optimale verslaggeving was het werk van een versterkt secretariaat met verschillende medewerkers onder leiding van de nationale secretarissen.¹⁶⁴ Partijsecretaris De Block groeide daarbij uit tot een van de sterkhouders van de BWP die door een turbulente periode ging. Samen met de moeilijkheden rond het failliet van de Belgische Bank van de Arbeid¹⁶⁵ eiste de discussie over de partijdiscipline en de linkse groep Action Socialiste rond Paul-Henri Spaak alle aandacht op. Maar kort daarop kwam De Block voor het Bureau met een concreet voorstel tot grondige hervorming van de inning van de ledenbijdragen. Hij zag een oplossing voor het aanslepend structureel probleem in een individueel lidmaatschap en rechtstreekse betaling aan Brussel. De Block verdedigde zijn visie met gedrevenheid maar stootte op een front van principiële en praktische bezwaren.¹⁶⁶ In december 1936 stuurde De Block nog aan op een reorganisatie van het secretariaat¹⁶⁷, maar enkele maanden later kwam hij er alleen voor te staan toen zijn Franstalige collega Jean Delvigne zich engageerde als hulpverlener in de Spaanse Burgeroorlog en uiteindelijk zijn ontslag indiende.¹⁶⁸ De discussie over zijn vervanging sleepte aan tot Ernest Piot in november 1937 de taak van secretaris opnam.¹⁶⁹ Het ontdubbelen van het partijsecretariaat vanaf 1933

---

¹⁶² Max Buset (1896-1959), lid Bureau BWP 1934-1940. Verdere gegevens zie bijlage 1. Aanvankelijk overtuigd Plan-propagandist die zich later ideologisch tegen Hendrik De Man zou keren.

¹⁶³ Achille Van Acker (1898-1975), lid Bureau BWP 1936-1940. Verdere gegevens zie bijlage 1.

¹⁶⁴ BWP vergadering Bureau 4 augustus 1936 (Amsab-ISG, archief 118): uit de bespreking van de loonbarema's blijkt dat het secretariaat in 1936, naast de twee nationale secretarissen, vijf medewerkers telde: BWP vergadering Bureau 24 december 1934 (Amsab-ISG, archief 118). Jean Delvigne werd vanaf april 1937 tijdelijk vervangen door Paul Tofahrn (1901-1979) die vanaf 1939 internationale carrière maakte in de vakbond van transportarbeiders.

¹⁶⁵ BWP vergadering Bureau 8 oktober 1934 (Amsab-ISG, archief 118): secretaris De Block schetste er de concrete financiële gevolgen voor het secretariaat.

¹⁶⁶ BWP vergadering Bureau 21 oktober 1935 (Amsab-ISG, archief 118).

¹⁶⁷ BWP vergadering Bureau 24 december 1936 (Amsab-ISG, archief 118).

¹⁶⁸ BWP vergadering Bureau 13 juli 1937 (Amsab-ISG, archief 118).

¹⁶⁹ BWP vergadering Bureau 21 oktober 1937 (Amsab-ISG, archief 118).

was mede door de goede verstandhouding tussen beide secretarissen geen aanzet gebleken – zoals sommigen vreesden – voor een opsplitsing van de BWP. Er werden weliswaar aparte congressen per taalgroep georganiseerd, maar dat ondergroef de socialistische eensgezindheid niet. Maar toen in april 1939 in het kader van de discussie over de aanstelling van De Man als voorzitter Max Buset diens partijhervorming bekritiseerde en – daarin gesteund door Piot – indirect De Block aanviel, keerde voor De Block de situatie. Hij toonde zich voorstander van een opsplitsing van de partij in een Vlaamse en een Waalse federatie die zouden worden overkoepeld door één centrale directie. Zijn pleidooi kreeg evenwel geen gehoor.¹⁷⁰

Het ideologische schisma tussen de lijn De Man-Spaak (met het *socialisme national*) en de traditionele BWP-aanhang (voorzitter Vandervelde voorop) kreeg brede weerklank tijdens de bestuursvergaderingen en had ook een weerslag op bestuurlijke aangelegenheden.¹⁷¹ Eén maand voor zijn overlijden diende Vandervelde nog zijn ontslag in als voorzitter.¹⁷² Na het overlijden van de ‘patron’ leidde de interne spanning rond de buitenlandse politiek tot een polemiek tussen de socialistische bladen *Leiding* en *La Revue Socialiste*. Het zou maanden duren alvorens De Man – als ondervoorzitter nochtans de voor de hand liggende kandidaat – hem opvolgde.¹⁷³ Het is illustratief voor het immobilisme waarin de BWP aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog terecht kwam. De Man die in zijn intentieverklaring als voorzitter een duidelijke lijn uitzette en een ‘redressement du parti’ vooropstelde, slaagde er niet meer in de partij op één lijn te krijgen. Hij stelde in mei 1939 nog een herziening van statuten en principeverklaring voorop, maar moest zijn ambities snel bijstellen. Eerst werd nog aan een statutenwijziging gedacht, daarna was er enkel nog sprake van de kwestie van de ledenbijdragen. Daarmee komen we in de nadagen van de BWP opnieuw terecht bij een fundamenteel probleem dat de partij van bij de oprichting parten speelde (als gevolg van het federalistische concept). Het cruciale probleem van het creëren van een solide financieel draagvlak voor de werking van de nationale partijorganen liep als een rode draad doorheen de organisatorische geschiedenis van de

¹⁷⁰ BWP vergadering Bureau 24 april 1939 (Amsab-ISG, archief 118). J. DE CONINCK, *August De Block (1893-1979) : socialistisch politicus. Een biografie*, Gent, 1998, p. 256-259.

¹⁷¹ Zie voor de versie van één van de hoofdrolspelers: H. DE MAN, *Herinneringen*, Antwerpen, 1941, p. 171-265. Met verwijzing naar “rumoerige zittingen van den Algemeenen Raad” en een schets van de evolutie van de persoonlijke verhoudingen binnen de BWP vanaf 1933. Zie ook: F. VERLEDEN, ‘Hendrik de Man, “een minister in hemdsmouwen”. Ministerschap en politieke stijl als invulling van een nieuw socialisme (1935-1938)’, in *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 118, 4, 2006, p. 533-550.

¹⁷² BWP vergaderingen Bureau 28 november en 7 december 1938 (Amsab-ISG, archief 118).

¹⁷³ BWP vergaderingen Bureau 24 en 28 april, 22 en 24 mei 1939 (Amsab-ISG, archief 118).

BWP. Dit woog op de slagkracht van het secretariaat en legde een hypothek op de manoeuvreerruimte van Bureau en Algemene Raad.

Pogingen om tot een oplossing te komen bleven nochtans ook nu niet uit. Op het congres in oktober 1936 werd het voorstel van De Block – het individuele lidmaatschap – hernomen.¹⁷⁴ Na bespreking van het verslag¹⁷⁵ werd de definitieve beslissing doorgeschoven naar de Algemene Raad. In de praktijk zou het voor 1940 niet meer tot een grondige hervorming van de partijfinanciën komen. In maart 1939 maakte Arthur Gailly¹⁷⁶ nog één keer een vlijmscherpe analyse van een desastreuze toestand¹⁷⁷, maar daar bleef het bij.

De BWP kreeg helemaal de aanblik van een partij op drift toen in januari 1940 het voorzitterschap van De Man in vraag werd gesteld. Die was gemobiliseerd en zette zich in voor de hulporganisatie het Werk Elisabeth voor Onze Soldaten. Tijdens de discussie verwees hij naar de mislukking tot ‘opbeuring der partij’: “*Je regrette qu’on ait abandonné ce redressement. (...) Le fait est que rien n’a été fait.*”¹⁷⁸ Het is duidelijk dat er zich binnen de partij een scheiding der geesten had voltrokken tussen de aanhangers en tegenstanders van De Man.

Aan de vooravond van de oorlog dacht men er wel nog aan om de ‘meubels te redden’ en het partijarchief in veiligheid te brengen. De archiefzorg was van in de aanvangsjaren niet optimaal, zoals blijkt uit de enkele mededelingen in dat verband, telkens naar aanleiding van jubilea:

- In 1910, bij het 25 jarig bestaan van de BWP, meldde Louis de Brouckère: “*qu’il serait extrêmement difficile, faute de documentation suffisante, d’écrire l’histoire de notre parti*”.¹⁷⁹

¹⁷⁴ BWP Congres 24-26 oktober 1936 (Amsab-ISG, archief 118, microfiches 433 & 434). R. DIEUDONNÉ, *De geldmiddelen der B.W.P.*, in *BWP. Buitengewoon kongres 24, 25 en 26 oktober 1936 – Verslagen*, Brussel, 1936.

¹⁷⁵ R. DIEUDONNÉ, ‘De geldmiddelen der B.W.P.’, in *BWP. Buitengewoon kongres 24, 25 en 26 oktober 1936 – Verslagen*, Brussel, 1936. Voor gegevens over de financiën van de BWP en haar nevenorganisaties zie ook het archief van CODEP en voorlopers 1937-1979 (Amsab-ISG, archief 100).

¹⁷⁶ Arthur Gailly, lid Bureau BWP 1936-1940. Verdere gegevens zie bijlage 1.

¹⁷⁷ BWP vergadering Bureau 8 maart 1939 (Amsab-ISG, archief 118): “*L’anarchie est maîtresse. Les fédérations perçoivent ce qu’elles veulent. Les systèmes sont différents. (...) Ce qui est plus grave, c’est que, paye qui veut. (...) Au surplus, on paye au Secrétariat du Parti quand on a le temps, quand cela convient. On dépense toutes les recettes que l’on perçoit dans la fédération*”.

¹⁷⁸ BWP vergadering Bureau 6 januari 1940 (Amsab-ISG, archief 118). Zie ook M. CLAEYS-VAN HAEGENDOREN, *25 jaar Belgisch socialisme. Evolutie van de verhouding van de Belgische Werkliedenpartij tot de parlementaire democratie in België van 1914 tot 1940*, Antwerpen, 1967, p. 398-402.

¹⁷⁹ BWP vergadering Bureau 5 oktober 1910 (Amsab-ISG, archief 118).

- Bij de viering van de ‘cinquantenaire’ kreeg het Leidend Comité de opdracht: “*d’organiser les archives du parti et de prendre toutes mesures propres à réunir la documentation nécessaire*”.¹⁸⁰

In november 1939 besprak het Bureau in het kader van de te nemen voorzorgsmaatregelen een mogelijke evacuatie van het archief¹⁸¹: “*en ce qui concerne les archives, sans créer de panique, il faut se préparer à les emballer*”. De Block hoopte in eerste instantie op een initiatief van de regering: “*Le Gouvernement ne pourrait-il pas nous donner la possibilité d’envoyer cela en France ou en Angleterre?*”. Op voorstel van Arthur Wauters werd ook – via de socialistische transportvakbond – een interne oplossing onderzocht: “*Je me demande si nous ne pourrions pas louer un bateau qui se trouverait sur un canal à la frontière française*”.¹⁸² Op 1 april 1940 is er nog de crytische melding van de partijsecretaris: “*Pour les archives nous avons pris des dispositions*”.¹⁸³ Naar aanleiding van een laatste geïmproviseerde vergadering van het Bureau van de BWP¹⁸⁴ die zou doorgegaan zijn na de Duitse inval in de voormiddag van 10 mei 1940 gaf partijvoorzitter De Man aan secretaris De Block de opdracht om: “*eerst de archieven van de BWP in veiligheid te brengen (wat voor een groot deel reeds gebeurd was) en zich daarna naar Frankrijk te begeven*”.¹⁸⁵ Wat de voorzorg in verband met het archief voorstelde is niet te achterhalen, maar uit het vervolg weten we dat door laattijdige actie het grootste gedeelte van het partijarchief in allerijl verbrand moest worden.

Met de ontbinding van de partijstructuur door De Man in zijn manifest van 28 juni 1940 kwam – na iets meer dan een halve eeuw – ook de BWP zelf op een eindpunt.¹⁸⁶

BESLUIT

De administratieve geschiedenis van de BWP kunnen we vanuit een aantal ijkpunten als volgt samenvatten:

- 1885: bij haar oprichting vertoonde de BWP kenmerken die zowel verwezen naar de antiautoritaire tendens als naar de sociaaldemocrati-

¹⁸⁰ BWP vergadering Bureau 17 juli 1935 (Amsab-ISG, archief 118).

¹⁸¹ BWP vergadering Bureau 12 november 1939 (Amsab-ISG, archief 118).

¹⁸² BWP vergadering Bureau 12 november 1939 (Amsab-ISG, archief 118). Vakbondsman Finet deelde daarop mee dat De Witte (Transportarbeidersbond) onderhandelde over een boot in Antwerpen.

¹⁸³ BWP vergadering Bureau 1 april 1940 (Amsab-ISG, archief 118).

¹⁸⁴ Het laatste verslag in de overgeleverde reeks dateert van 15 april 1940. Het is mogelijk dat na die datum nog vergaderingen doorgingen waarvan het verslag niet afgewerkt raakte.

¹⁸⁵ H. DE MAN, *Cavalier seul*, Brussel, 1948, p. 219.

¹⁸⁶ Zie: J. GÉRARD-LIBOIS & J. GOTOVITCH, *L’An 40. La Belgique occupée*, Bruxelles, 1971, p. 218-232.

sche traditie. In de praktijk functioneerde de BWP eerder als een losse bundeling van relatief autonome lokale en regionale basisgroepen.¹⁸⁷

- 1894: op het congres van Quaregnon kwam er, met de oprichting van het Bureau van de Algemene Raad, een duidelijker sturing vanuit centrale bestuursorganen.¹⁸⁸ Enig tegengewicht kwam er meteen van de parlementaire fractie onder het feitelijke leiderschap van Emile Vandervelde.
- 1911 en 1920: nieuwe statuten implementeerden min of meer een klassiek sociaaldemocratisch partijmodel. Het was een aanpassing aan de realiteit, maar de federatieve erfenis bleef doorspelen. Nationaal secretaris Vandersmissen slaagde erin om het nationaal bestuurlijk niveau uit te bouwen en het secretariaat uit te breiden. Zijn opvolger, Van Roosbroeck, trok die lijn consequent door.¹⁸⁹
- 1933: onder impuls van Hendrik De Man kwam het tot een reorganisatie van de partij. Hij versterkte het dagelijkse bestuur en zijn persoonlijke macht binnen de partij met de bedoeling het Plan van de Arbeid door te drukken. Samen met de centralisatie werd er – met de aanstelling van twee secretarissen – ook een stap gezet naar de ‘federalisering’.¹⁹⁰ Deze centralisering was echter geen succes.

De BWP maakte in de periode 1894-1940 een evolutie door die duidelijk in stijgende lijn gaat: van actiegroep rond de eis voor Algemeen Stemrecht naar regeringspartij. Maar ook het Bureau en de Algemene Raad waren in ontwikkeling: van ‘stuurgroep’ met wisselende invloed op de interne besluitvorming kwamen we tot bestuursorganen die functioneerden in het kader van een ‘modern’ sociaaldemocratisch partijconcept met tendens tot administratieve centralisatie.

Belangrijk bij de evaluatie van de bron was ook de wisselende verhouding van het Bureau en de Algemene Raad tot de parlementaire fractie (en later ook de ministers). Maar beide organen hadden sowieso beslissingsbevoegdheid in de belangrijke kwesties zoals de regeringsvorming, het opzetten van buitenparlementaire actie en de ideologische en programmatrische (her)oriëntering. Ze evolueerden van hoofdzakelijk administratieve koepelstructuren naar politieke beslissingsorganen.

¹⁸⁷ D.E. DEVREESE, ‘Belgium’, in M. VAN DER LINDEN & J. ROJAHN (eds.), *The formation of labour movements 1870-1914. An international perspective*, Leiden, New York, Kobenhavn, Köln, 1990, p. 43: “The history of the BWPIPOB in the period 1885-1894 is that of a rather unstable organisation, which existed more at a local and regional than a national level”.

¹⁸⁸ *Ibidem*, p. 44: “... the BWPIPOB was clearly trying to rearrange and streamline the organisation”.

¹⁸⁹ E. VANDERVELDE, *Vers la Souveraineté du Travail. Le Parti Ouvrier Belge 1885-1925*, Bruxelles, 1925, p. 13-16.

¹⁹⁰ E. VANDERVELDE, *Le Cinquantenaire du P.O.B. 1885-1935*, Bruxelles, 1936, p. 13-16. M. CLAEYS-VAN HAEGENDOREN, *25 jaar Belgisch socialisme. Evolutie van de verhouding van de Belgische Werkliedenpartij tot de parlementaire democratie in België van 1914 tot 1940*, Antwerpen, 1967, p. 447-448.

Ook het aspect uniciteit weegt door bij de evaluatie van de informatieve waarde van de verslagen. De notulen fungeren voor bepaalde periodes als unieke getuigenissen. Het al dan niet ontbreken van complementaire documentatie (zoals gerelateerde congresverslagen uit dezelfde periode) bepalen mee het belang van de vergaderingsverslagen op het hoogste partijniveau.

Ten slotte is ook de manier van verslaggeving determinerend. Van samenvattend verslag – met aanduiding van de belangrijkste argumenten van de discussie en de conclusies – in de beginjaren, naar stenografische verslaggeving in de jaren 1930.

Stenografische verslaggeving moet uiteraard ook de toets van de historische kritiek doorstaan. Maar het is een feit dat een dergelijke volledigheid in de weergave – die doet denken aan het Beknopt Verslag van de Kamer – voorheen niet voorkomt (niet mogelijk was) en achteraf ook nooit meer werd gemaakt (of niet meer wenselijk werd geacht).

Rekening houdend met die factoren krijgen we voor de periode tussen 1892 en 1940 een genuanceerd beeld. De bron is op zijn sterkst in de periode vóór de Eerste Wereldoorlog en na 1933. Maar over de hele lijn bieden de verslagen voor het eerst een vrij volledig en indringend beeld van het intern functioneren van de BWP.¹⁹¹ Dit is duidelijk een eerste-rangsbron voor de studie van de werking van een partij van het sociaal-democratische type.

Bronnensituatie

Bij internationale vergelijking wordt het belang van deze bron bevestigd. Gelijkaardige reeksen worden slechts in enkele landen bijgehouden:

- In Groot-Brittannië bevindt zich de gaafste reeks met de ‘minutes’ van het National Executive Committee van de Labour Party vanaf 1900.¹⁹²
- In Nederland werden de notulen van het partijbestuur van de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij vanaf 1894 overgeleverd, vanaf 1919 weliswaar onvolledig en vanaf 1937 zeer partieel.¹⁹³

¹⁹¹ In die mate zelfs dat het feit dat bepaalde zaken er eventueel niet in aan bod komen ook als relevant kan beschouwd worden.

¹⁹² R. OLNEY, ‘Annual Conference 1991: political papers’, in *Archives*, 1992, nr. 88, p. 306-309. De notulenreeks wordt bewaard in het Labour History Archive and Study Centre van het People’s History Museum in Manchester.

¹⁹³ G. VOERMAN, ‘De archieven van Nederlandse politieke partijen’, in *Nederlands Archiefblad*, 1991, nr. 5, p. 244-253. Het archief van de SDAP wordt bijgehouden door het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam, zie: <http://www.iisg.nl/archives/en/files/s/10769000.php>.

- In Spanje wordt een goed bewaard partijarchief bijgehouden van de Partido Socialista Obrero Español met daarin gelijkaardige verslagboeken van het Uitvoerend Comité 1931-1939. Dit materiaal kwam in 1981 terug uit Moskou, waar het naar aanleiding van de Spaanse Burgeroorlog een onderkomen had gevonden.¹⁹⁴
- Voor Duitsland zijn de protocollen van de zittingen van de Rijksdagfractie van de Sozialistische Partei Deutschland bewaard van 1898 tot 1920.¹⁹⁵
- In Frankrijk bewaart het OURS in Parijs enkel een reeks congresverslagen vanaf 1905 van de Section française de l'Internationale ouvrière. De rest van het materiaal ging in 1940 verloren.¹⁹⁶

De notulen van het Bureau en de Algemene Raad vormen een geheel met de overkoepelende congresverslagen van de BWP. Een nagenoeg volledige reeks gepubliceerde congresverslagen staat zowel in Amsab-ISG¹⁹⁷ als in het Institut Emile Vandervelde (IEV) ter beschikking van de onderzoeker. Van de laatste BWP-congressen (vanaf 1936) die niet gepubliceerd raakten, kon het ruwe materiaal – zoals het werd gemaakt door het partijsecretariaat – eveneens in 1990 gerecupereerd worden.¹⁹⁸

De reeks verslagen van de hoogste partijorganen wordt goed 'ingebed' en aangevuld met andere BWP-archivalia. Op nationaal niveau is er de zeldzame overlevering van het volledige dossier van de BWP-Onderzoekscommissie betreffende de Belgische Bank van de Arbeid (1934) via commissievoorzitter Arthur Wauters.¹⁹⁹ Daarnaast wordt in Amsab-ISG

---

¹⁹⁴ A. MARTIN NAJERA, B. GARCIA PAZ, C. MOTILVA MARTI, A. GONSALEZ QUINTANA, *Catalogo de los archivos de guerra civil de las comisiones ejecutivas del Partido Socialista obrero espanol y de la Union General de Trabajadores*, Madrid, 1988. Een aantal documenten zijn digitaal beschikbaar via de website van de Fundacion Pablo Iglesias in Madrid waar het PSOE-archief een onderkomen vond. Zie: <http://www.fpabloiglesias.es/fundacionpabloiglesias/fpi/index.jsp>.

¹⁹⁵ De verslagboeken worden bijgehouden door de Friedrich Ebert Stiftung in Bonn, zie: http://www.fes.de/archiv/adsd_neu/inhalt/spd_bestand_zentral/bestand_spd_reichstag.htm.

¹⁹⁶ P. CANAVAGGIO, 'La conservation des archives des partis politiques', in *La Gazette des Archives*, 1990, nr. 148, p. 11-22.

¹⁹⁷ Zie de publicatiecatalogus op www.amsab.be. In totaal werden er een 100-tal BWP-congressen georganiseerd (tussen april 1885 en december 1939 – de buitengewone en de afzonderlijke Vlaamse en Waalse congressen op het einde van de jaren 1930 in aanmerking genomen): zie bijlage 4 voor een overzicht.

¹⁹⁸ Het betreft de partijcongressen van februari, maart, juni en oktober 1936, oktober 1937, september en november 1938 en april en december 1939. Dit materiaal dat samen met de verslagboeken aan de oppervlakte kwam, is op microfilm beschikbaar op Amab-ISG.

¹⁹⁹ Dit dossier dook begin jaren 1980 op in de kelders van het Volkshuis De Noordstar in Oostende, de laatste verblijfplaats van Wauters die blijkbaar de voorzorg nam om het archiefmateriaal voor zijn overlijden over te maken aan het partijarchief. Een mededeling op de kaft van de hand van Artur Wauters vermeldt evenwel: "*J'ai offert ces archives au Parti. Il les a refusées – juin 1960*". Zie in verband met Artur Wauters: D. HAJAJI, *Une vie de vagabond. Arthur Wauters (1890-1960). Een biografie*, Gent, 2002. Amsab-ISG, archief 55: Belgische Werkliedenpartij – Onderzoekscommissie betreffende de Belgische Bank van de Arbeid (dossier A. Wauters) 1924-1934.

materiaal bewaard – onvolledig weliswaar – van verschillende studie-bureaus van de BWP, zoals de bestanden van het Bureau voor Sociaal Onderzoek, het Bureau voor Documentatie en het Documentatiebureau. De archiefsituatie van de nationale ‘aangesloten’ organisaties is voor de periode tot 1940 bedroevend: zowel van vakbond, coöperatieve als mutualiteit ging het vooroorlogse archief verloren.

Van de regionale federaties bleef daarentegen wel een en ander bewaard. Dit niveau levert belangwekkende informatie over het intern functioneren van de BWP. Amsab-ISG is daarvan de voornaamste bewaarplaats, met de archieven van de federaties Gent-Eeklo, Sint-Niklaas, Antwerpen, Mechelen, Aalst, Ieper en Leuven. Aan Franstalige zijde bewaart het Institut Liégeois d’Histoire Sociale de archieven van de federaties Luik en Verviers, terwijl het Institut d’Histoire Ouvrière, Économique et Sociale de verslagboeken bezit van de BWP-federatie Hoei (1902-1907). Voor de belangrijke federatie van de Borinage zijn er de – gemicrofilmde – archieven op het Rijksarchief.²⁰⁰ Bijkomende bronnen vinden we ook terug in de *Inventaire des archives du mouvement ouvrier en Wallonie et à Bruxelles* (Brussel, 1986, 2 vol.) van het IEV.

Wellicht het meest complementair aan de BWP-verslagen zijn de persoonsarchieven van enkele belangrijke partijfunctionarissen. De papieren van ‘patron’ Vandervelde vonden een onderkomen in het IEV te Brussel.²⁰¹ Daarnaast zijn er in Amsab-ISG de vrij uitgebreide archieven van Hendrik De Man²⁰² en Arthur Wauters²⁰³ die beiden als lid van het Leidend Comité in de jaren 1930 een vooraanstaande rol speelden in het BWP-bestuur.

Als andere relevante persoonsarchieven vermelden we in eerste instantie: Paul-Henri Spaak (Fondation Paul-Henri Spaak), Camille Huysmans (Letterenhuis), August De Block (Amsab-ISG, inclusief zijn correspondentie met Jean Delvigne²⁰⁴). Ook volgende bestanden sluiten in mindere of meerdere mate aan bij BWP gerelateerde thematiek: Edward Anseele sr. (Amsab-ISG), Louis Bertrand (IEV en Amsab-ISG), Isabelle Blume (IEV), Fernand Brunfaut (IEV), Max Buset (IEV en Amsab-ISG), Georges Defuisseaux (ULB), Achille Delattre (Rijksarchief), Jules Destrée

²⁰⁰ J. PUISSANT, ‘La Federation Socialiste Republicaine du Borinage, 1919-1939’, in *Res Publica*, 1968, p. 668-670.

²⁰¹ A. MUSICK, *Inventaire des archives d’Emile Vandervelde*, Bruxelles, 1993-1996 (5 delen).

²⁰² W. STEENHAUT, J. DE CLERCK & L. SOUBRY, *Inventaris van het archief Hendrik De Man*, Gent, 2003. De inleiding geeft een goede beschrijving van de sterke verspreiding van de papieren De Man. Belangrijke onderdelen vonden een onderkomen in het IISG te Amsterdam, het Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij en het Algemeen Rijksarchief te Brussel en het stadsarchief te Mürten.

²⁰³ Amsab-ISG, archief 109: Arthur Wauters 1887-1940.

²⁰⁴ Amsab-ISG, archief 211: August de Block 1928-1959 (1.1 Briefwisseling Jean Delvigne 1936-1939).

(Rijksarchief en Fondation Jules Destrée), Léon Furnemont (IEV), Henri Lafontaine (Mundaneum), Henri Lemaire (Amsab-ISG), Paul Tofahrn (Modern Records Centre – Warwick) en Achille Van Acker (Rijksarchief en Amsab-ISG).

Bijlage 1

Leden van het Bureau van de BWP 1889-1940

Naam	Voornaam	Geboortedatum	Overlijdensdatum	Beroepsactiviteiten	BWP - Nationale bestuursfuncties	BWP - Lid van Bureau	
Aerts	François	1860	1920	kleermaker		1905-1906	
Baeck	Jean	1868	1931	metaalbewerker		1900-1901, 1902-1914, 1920-1925, 1930-1931	
Balthazar	August	1893	1952	dagbladdirecteur		1925-1940	
Barnich	Georges	1876	1948	geneesheer; directeur Institut Solvay de Socio- logie		1939	
Bergmans	Jan	1878	1940	typograaf		1911-1913	
Bertrand	Louis	1856	1943	marmerebewerker; journalist	secretaris 1891- 1892	1890-1899, 1910-1920	
Bondas	Joseph	1881	1957	gieter		1921-1924	
Bouchery	Désiré	1888	1944	corrector; jour- nalist; bankbe- diende	lid Leidend Comité 1932- 1933 en 1935- 1936	1920-1940	

Afgevaardigd via	BWP - Lid Algemene Raad	BWP - Federatie	Belangrijkste functies in aanverwante organisaties	Politieke mandaten
congres	1905-1906	Federatie Brussel	Prévoyance Sociale, medestichter; La Presse socialiste, beheerder	
congres en vakbond (1930-1931)	1900-1901, 1902-1914, 1920-1931	Federatie Brussel	Syndikale Kommissie, voorzitter 1921-1930; Centrale der Metaalbewerkers van België, uitvoerend bestuur 1894-1931	gemeenteraadslid 1898-1931, schepen 1908- St. Jans-Molenbeek; senator Brussel 1921-1931
congres	1925-1940	Federatie Gent	<i>Vooruit</i> , redacteur, beheerder; Belgische Bank van de Arbeid, beheerder 1925-1933	gemeenteraadslid 1921-1946, schepen 1923-1934 Gent; provincieraadslid 1921-1929; volksvertegenwoordiger 1929-1949; minister van Openbare Werken en Werkloosheidsbestrijding 1938-1939; minister van Arbeid en van Sociale Voorzorg 1939-1940; minister van Openbare Werken en Verkeerswezen 1943-1944
mandaat (minister)	1925-1940	Federatie Antwerpen	Comité voor Arbeidersopvoeding, afgevaardigd-beheerder; Institut Solvay, voorzitter 1920-1924, lid comité directeur 1940	provincieraadslid; senator 1925-1946; minister van Middenstand en van Economische Zaken 1939-1939
vakbond	1911-1913	Federatie Brussel	Syndikale Kommissie, secretaris 1907-1913; Belgische Transportarbeidersbond, medeoprichter 1913	
congres	1885-1889, 1890-1899, 1910-1933	Federatie Brussel	<i>Le Peuple</i> , hoofdredacteur 1896-1907; Fédération nationale des Coopératives socialistes, voorzitter; Prévoyance Sociale, voorzitter; Belgische Bank van de Arbeid, beheerder 1931-1933	gemeenteraadslid 1896-1921, schepen 1896-1921 Schaarbeek; volksvertegenwoordiger 1894-1926; minister van Staat 1918-1943
congres	1920-1924	Federatie Liège	Syndikale Kommissie / Belgisch Vakverbond, nationaal secretaris 1921-1945; Centrale der Metaalbewerkers van België, uitvoerend Comité; Fédération des Métallurgistes de la province de Liège, secretaris 1919-1940	gemeenteraadslid 1921-1926 Seraing; koninklijk kommissaris voor de controle van de fabricatie van en handel met oorlogsmateriaal; onderstaatssecretaris voor Hulp aan Vluchtelingen, Arbeid en Sociale Voorzorg 1943-1944
congres	1920-1933	Federatie Mechelen	Comité voor Arbeidersopvoeding, leraar, 1911; Arbeidershogeschool leraar, directeur 1925	schepen 1921- Mechelen; volksvertegenwoordiger 1919-1944; minister van P.T.T. 1936-1938

Naam	Voornaam	Geboortedatum	Overlijdensdatum	Beroepsactiviteiten	BWP - Nationale bestuursfuncties	BWP - Lid van Bureau	
Boulangier	Arnold	1875	1963	mijnwerker; bediende		1920-1923	
Brasseur	Guillaume	1837	1913	koper-, ijzerdraaier		1889-1890	
Brunfaut	Fernand	1886	1972	architect; landmeter		1933-1936	
Buset	Max	1896	1959	econoom; leraar		1936-1940	
Claeys	Emilie	1855	1943	spinster		1893-1895	
Cnudde	Désiré	1884	1964	wever		1925-1935	
Coenen	Louis	1881	1965	banketbakker		1903-1906	
De Block	August	1893	1979	secretaris; dagbladdirecteur	secretaris en schatbewaarder 1933-1940, lid Leidend Comité 1933-1936	1934-1940	
De Brouckère	Louis	1870	1951	hoogleraar; jour- nalist		1905-1914, 1920-1933	
De Man	Hendrik	1885	1953	historicus; hoogleraar	ondervoorzit- ter 1933; lid Leidend Comité 1933-1935, voor- zitter 1939-1940	1933-1940	

Afgevaardigd via	BWP - Lid Algemene Raad	BWP - Federatie	Belangrijkste functies in aanverwante organisaties	Politieke mandaten
coöperatie	1920-1923	Federatie Liège	Société générale coopérative, directeur 1924-1940	
congres	1888-1890	Federatie Brussel	Société des Solidaires, 1857; Internationale Arbeidersassociatie, lid 1865, Algemene Raad 1869-1875	gemeenteraadslid 1888-1890 Elsene
congres	1922-1936	Federatie Brussel	<i>Le Prolétaire</i> , stichter, directeur, 1911; Milices de Défence ouvrière, initiatiefnemer, 1922, leider 1924; Arbeidershogeschool, leraar; Prévoyance Sociale, beheerder	gemeenteraadslid 1911, schepen, 1914-1921 Laken; gemeenteraadslid 1921-1958 Brussel; provincieraadslid 1921-1925; volksvertegenwoordiger 1925-1961
congres	1932-1940	Federatie Thuin	Arbeidershogeschool, leraar 1921-1929; Comité voor Arbeidersopvoeding, secretaris 1929-; Nationaal Propagandacomité voor het Plan, secretaris 1934-	volksvertegenwoordiger 1932-1959; minister van Staat 1948
congres	1893-1895	Federatie Gent	Socialistische Vrouwenbond Gent, oprichtster 1886; Hollands-Vlaamse Vrouwenbond, oprichtster 1893; <i>De Vrouw</i> , redactrice 1893-1896; <i>Vooruit</i> , uitgeefster 1892-1896	
coöperatie	1925-1933	Federatie Gent	Belgische Bank van de Arbeid, beheerder	gemeenteraadslid 1921, schepen 1925-1934 en 1939-1944 Gent; volksvertegenwoordiger 1919-1939
congres	1903-1906	Federatie Brussel	Socialistische Jonge Wachten, secretaris 1904; Federatie Bouwarbeiders Brussel, schrijver 1908	gemeenteraadslid 1911-1959, schepen 1919-, burgemeester 1947-1952 Sint-Gillis (Brussel)
congres	1920-1940	Federatie Sint-Niklaas	Bond der Belgische Arbeiders, secretaris, 1916	gemeenteraadslid 1921-1932 St.-Niklaas; provincieraadslid 1921-1934; senator 1946-1965
congres	1905-1914, 1920-1934	Federatie Brussel	<i>Le Peuple</i> , directeur, 1907; Comité voor Arbeidersopvoeding, directeur, 1911; Arbeidershogeschool, medestichter, directeur, beheerder; Syndikale Kommissie, lid uitvoerend bureau; Socialistische Arbeidersinternationale, lid uitvoerend comité, voorzitter	gemeenteraadslid 1896-1904 Brussel; provincieraadslid 1900-1906; senator 1925-1932; minister van Staat 1945-1951
congres	1911-1920, 1933-1940	Federatie Brussel	Comité voor Arbeidersopvoeding, bestuurder 1911-1914; Arbeidershogeschool, oprichter	senator 1936-1944; minister van Openbare Werken en van Werkverschaffing 1935-1936; minister van Financiën 1936-1938 minister zonder portefeuille 1939-1940

Naam	Voornaam	Geboortedatum	Overlijdensdatum	Beroepsactiviteiten	BWP - Nationale bestuursfuncties	BWP - Lid van Bureau	
Debacker	Adolf	1863	1937	metaalbewerker		1912-1924	
Debunne	Auguste	1872	1962	stoelenmaker; broodbesteller; dag- bladbesteller; conciërge		1910-1930	
Defnet	Gustave	1858	1904	letterzetter	secretaris 1889-1891	1889-1905	
Defuisseaux	Leon	1841	1906	jurist; advocaat		1899-1900	
Delattre	Achille	1870	1964	mijnwerker; dagbladverkoper	ondervoorzitter 1939-1940	1925-1940	
Delporte	Antoine	1855	1919	letterzetter		1889-1920	
Delvigne	Jean	1903			nationaal secretaris 1933-1937, lid Leidend Comité 19	1934-1937	
Delvigne	Isidore	1882	1959	gieter; elektricien; vrachtrijder; metaalbewerker, journalist		1936-1940	

Afgevaardigd via	BWP - Lid Algemene Raad	BWP - Federatie	Belangrijkste functies in aanverwante organisaties	Politieke mandaten
coöperatie	1911-1924	Federatie Gent	Nationale Federatie der Belgische Socialistische Koöperatieven, commissaris; SM Vooruit, medestichter, beheerder; Armement Ostendais, afgevaardigd-beheerder; Filatures et Tissages réunis, beheerder	
congres	1910-1933	Federatie Kortrijk	Prévoyance Sociale, beheerder; De Plicht, Menen, afgevaardigd-beheerder 1903	gemeenteraadslid 1921, burgemeester 1921-1939 Menen; volksvertegenwoordiger 1906-1949
congres	1888-1905	Federatie Brussel	Fédération typographique belge, voorzitter 1889-1891	gemeenteraadslid 1890, schepen 1893, St.-Gillis; volksvertegenwoordiger 1894-1904
congres	1899-1900	Federatie Mons-Borinage	Ligue républicaine, lid; Parti républicain socialiste, stichter	gemeenteraadslid Baudour; volksvertegenwoordiger 1870-1881 en 1894-1900
congres	1920-1940	Federatie Mons-Borinage	Centrale der Mijnwerkers van België, nationaal secretaris 1920; Internationale Mijnwerkersfederatie, secretaris 1927-1934	gemeenteraadslid 1907, schepen 1921, burgemeester 1939-1940 en 1944-1952 Pâturages; provincieraadslid 1919-1921; volksvertegenwoordiger 1921-1954; minister van Arbeid en van Sociale Voorzorg 1935-1939; minister van de Brandstof en de Energie 1947-1948; minister van Staat 1945-1964
congres	1889-1920	Federatie Brussel	Syndikale Kommissie, stichter 1898; Association libre des Compositeurs et Imprimeurs typographes de Bruxelles, adjunct-secretaris 1881, secretaris 1883-1885, ondervoorzitter 1885-1887	gemeenteraadslid 1899, schepen 1904 St. Gillis; volksvertegenwoordiger 1900-1919
congres	1934-1937	Federatie Liège	<i>La Wallonie</i> , redactiesecretaris 1924	provincieraadslid 1929-1936
pers	1920-1934, 1938	Federatie Liège	Fédération générale des Syndicats de Liège-Huy-Waremme, stichter 1905, voorzitter 1906-1940; Fédération des Métallurgistes de la Province de Liège, voorzitter 1918-1940; Centrale der Metaalbewerkers van België, nationaal comité en bureau; <i>Le Peuple de Liège</i> , directeur 1908; <i>La Wallonie socialiste</i> , directeur 1919-1940	gemeenteraadslid 1912, schepen 1912-1919 Seraing; gemeenteraadslid 1932 Liège; volksvertegenwoordiger 1919-1934

Naam	Voornaam	Geboortedatum	Overlijdensdatum	Beroepsactiviteiten	BWP - Nationale bestuursfuncties	BWP - Lid van Bureau	
Destrée	Jules	1863	1935	jurist ; advocaat ; journalist ; hoogleraar		1910-1911 ; 1922-1923	
Detaevernier	Robert	1894	1961	drukker		1936-1940	
Devlaemynck	Eduard	1879	1938	schrijnwerker		1931-1936	
Dewinne	Auguste	1861	1935	leraar-journalist	secretaris 1898- 1902	1898-1908, 1920-1921	
Donnay	Samuel	1866	1929	metaalbewerker- boekhouder		1923-1929	
Dutilleul	Emile	1898	1987	leraar		1935-1940	
Eekelers	Willem	1883	1954	metaalbewerker ; directeur-hoofd- redakteur "Volks- gazet"		1920-1930, 1936-1940	
Elbers	Ferdinand	1862	1943	metaalbewerker ; bankbewerker		1892-1899	
Fesler	Robert	1887	1931	handelsverte- genwoordiger ; journalist		1925-1931	

Afgevaardigd via	BWP - Lid Algemene Raad	BWP - Federatie	Belangrijkste functies in aanverwante organisaties	Politieke mandaten
congres	1908-1936	Federatie Charleroi		gemeenteraadslid 1903-1911 schepen, 1903-1911 Marcinelle; volksvertegenwoordiger 1894-1936; minister van Kunsten en Wetenschappen 1919-1921; buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister bij de Russische regering 1917
congres	1920-1933, 1937-1940	Federatie Kortrijk	<i>Volksrecht</i> , redacteur-beheerder; S.M. De Plicht Menen, beheerder 1921-1944, voorzitter 1944-1961	gemeenteraadslid 1947-1961, schepen 1921-1939 Menen; provincieraadslid 1921-1955; bestendig afgevaardigde 1944-1946; senator 1955-1961
vakbond	1913-1921, 1930-1936	Federatie Brussel	Centrale der Houtbewerkers 1913-1918; Centraal Verbond der Houtbewerkers van België, secretaris 1919-1921; Syndicale Kommissie, algemeen sekretaris 1921	
pers	1898-1908, 1920-1921	Federatie Brussel	<i>Le Peuple</i> , journalist, directeur 1918-1921; Maison du Peuple Brussel, secretaris	schepen St.-Gillis
coöperatie	1908-1929	Federatie Liège	Fédération des Sociétés coopératives belges, beheerder; Union coopérative de Liège, voorzitter; Fédération des Mutualités socialistes de Liège, voorzitter	gemeenteraadslid 1896-1908, schepen 1908-1911, burgemeester 1921-1929 Flémalle-Grande; volksvertegenwoordiger 1902-1904 en 1908-1925
coöperatie	1935-1940	Federatie Charleroi	Société générale coopérative, directeur sociale dienst; Union des Coopérateurs de Charleroi, propagandist; Arbeidershogeschool, leraar	
congres en pers (1920-30)	1912-1914, 1920-1940	Federatie Antwerpen	<i>Volksgazet</i> , medestichter, directeur, voorzitter Raad van Beheer, 1914; BWP-federatie, secretaris 1911-1933; Metaalbewerdersbond Antwerpen, voorzitter 1909-1911; Centrale der Belgische Metaalbewerders Engeland, bestuurder	gemeenteraadslid 1921, schepen 1927-1938 en 1944-1954, waarnemend burgemeester 1946-1947 Antwerpen, 1946-1947; volksvertegenwoordiger 1919-1954; minister van Buitenlandse Zaken en Volksgezondheid 1939; minister van Volksgezondheid 1939
congres	1892-1899, 1904-1905, 1911-1929	Federatie Brussel	Nationale Federatie der Metaalbewerders van België, schatbewaarder 1889-1895; Vakbond der Werktuigkundigen, Brussel, secretaris 1890-1896	gemeenteraadslid 1896, schepen 1900-1912 en 1926 St.-Jans-Molenbeek; senator 1904 en 1905; volksvertegenwoordiger 1912-1929
congres	1921-1931	Federatie Charleroi		gemeenteraadslid 1900-1921, schepen, 1921-1921, burgemeester 1921-1931 Marchienne-au-Pont

Naam	Voornaam	Geboortedatum	Overlijdensdatum	Beroepsactiviteiten	BWP - Nationale bestuursfuncties	BWP - Lid van Bureau
Finet	Paul	1897	1965	kaarder		1937-1940
Furnemont	Léon	1861	1928	jurist ; advocaat ; hoogleraar		1899-1902
Gailly	Arthur	1892	1974	gieter		1936-1940
Gatti de Gamond	Isabelle	1839	1905			1902-1906
Hoën	Jules	1885	1955	letterzetter ; journalist		1929-1935
Hubin	Georges	1863	1947	gieter ; steenhouwer	lid Leidend Comité 1932- 1933	1929-1935 of 1936

Afgevaardigd via	BWP - Lid Algemene Raad	BWP - Federatie	Belangrijkste functies in aanverwante organisaties	Politieke mandaten
vakbond	1937-1940	Federatie Charleroi	Syndicat des Métallurgistes, Marcinelle, lid, 1928; (Algemeen) Belgisch Vakverbond, adjunct-secretaris 1937, nationaal secretaris 1946; Confédération internationale des Syndicats libres, lid uitvoerend comité, voorzitter 1949-1951; IVVV, voorzitter	
congres	1899-1902, 1906-1913	Federatie Brussel	Socialistische Jonge Wachten van België, voorzitter; Cercle des Etudiants socialistes Liège en Brussel, stichter; La Libre Pensée Brussel, voorzitter; Universele Federatie van Vrijdenkers, ondervoorzitter 1902-1912;	gemeenteraadslid 1891-1894 Brussel; volksvertegenwoordiger 1906-1913
congres	1922-1933, 1935-1940	Federatie Charleroi	Fédération des Métallurgistes Charleroi, secretaris 1920, secretaris-generaal 1928; Centrale des Métallurgistes de Belgique, voorzitter 1920; BVV voorzitter 1937; FGTB Charleroi, voorzitter 1945; Internationale des Ouvriers sur Métaux, ondervoorzitter 1954	gemeenteraadslid 1921-1934, schepen, 1921-1925 en 1933, burgemeester, 1925-1926 en 1933-1934 Mont-sur-Marchienne; volksvertegenwoordiger 1936-1961
congres	1902-1906	Federatie Brussel	Fédération nationale des Femmes socialistes, stichter, secretaris 1901, commissaris 1903; <i>Education de la Femme</i> , uitgever; <i>Le Peuple</i> , medewerker; <i>Cahiers féministes</i> , oprichter 1896	
coöperatie	1920-1940	Federatie Liège	Office coopératif belge, lid Nationale Raad; Union des Coopératives, Liège, medestichter, voorzitter, ondervoorzitter, 1918-1948	gemeenteraadslid 1911, schepen 1913-1925, burgemeester 1927-1954 Dison; volksvertegenwoordiger 1919-1954
congres	1908-1940	Federatie Huy-Waremme	Fédération des Sociétés coopératives, medeoprichter, beheerder; <i>Le Carrier</i> , orgaan van de Federatie der Steenbewerkers van België, redacteur 1891; <i>Le Peuple</i> medewerker	gemeenteraadslid 1894-1932, schepen 1896-1932 Vierset-Barse; provincieraadslid 1894-1898; volksvertegenwoordiger 1898-1946; minister van Staat 1945-1947

Naam	Voornaam	Geboortedatum	Overlijdensdatum	Beroepsactiviteiten	BWP - Nationale bestuursfuncties	BWP - Lid van Bureau
Huysmans	Camille	1871	1968	germanist; leraar; journalist		1906-1910, 1931-1936
Jacquemotte	Joseph	1883	1936	bediende		1920-1921
Jauniaux	Arthur	1883	1949	metaalbewerker; brooddrager; leraar		1927-1940
Lekeu	Jules	1862	1933	leraar; journalist	secretaris en schatbewaarder 1916-1919	1902-1922
Maes	Georges	1865	1915	letterzetter; bediende	secretaris en schatbewaarder 1902-1910	1892-1911
Maheu	Joseph	1861	1894	typograaf	secretaris 1885-1889	
Martel	Ernest	1880	1937	steenhouwer		1920-1936
Matagne	Léon	1880	1951	burgerlijk ingenieur; leraar		1940

Afgevaardigd via	BWP - Lid Algemene Raad	BWP - Federatie	Belangrijkste functies in aanverwante organisaties	Politieke mandaten
congres en pers (1931-1936)	1906-1940	Federatie Brussel; Federatie Antwerpen (na WOI)	Socialistische Arbeidersinternationale secretaris bureau 1905-1922, voorzitter 1938-1940; <i>Ontwikkeling</i> en <i>L'Avenir Social</i> , hoofdredacteur; <i>Volksgazet</i> , hoofdredacteur; <i>De Belgische Socialist</i> , Nederland, uitgever	gemeenteraadslid 1908-1921 Brussel; gemeenteraadslid 1921, schepen 1921-1933, burgemeester 1933-1940 en 1944-1946 Antwerpen; volksvertegenwoordiger 1910-1965; minister van Kunsten en Wetenschappen 1925-1927; Eerste Minister 1946-1947; minister van Openbaar Onderwijs 1947-1949; Kamervoorzitter 1936-1939 en 1954-1958; minister van Staat 1945-1968
congres	1920-1921, 1925-1936	Federatie Brussel	Algemeen Syndikaat der Bedienden, Magazijniers, Technici en Handelsreizigers, federatie Brussel, secretaris, 1910-1927	gemeenteraadslid 1926- St.-Jans-Molenbeek; volksvertegenwoordiger 1925-1936
mutualiteit	1911,1912, 1914,1920-1940	Federatie Mons-Borinage	Nationaal Verbond van Socialistische Mutualiteiten, stichter, 1913; secretaris, 1919-1936; voorzitter, 1937	senator 1925-1949
congres	1902-1922	Federatie Brussel	<i>Le Peuple</i> , redacteur 1895; <i>Vooruit</i> , medewerker; <i>Le Journal de Charleroi</i> , medewerker; <i>l'Etoile socialiste</i> , medewerker	gemeenteraadslid 1895-1907 Schaarbeek; senator 1911-1933
congres	1892-1911	Federatie Brussel	Nationaal Verbond van Socialistische Mutualiteiten, medestichter, voorzitter, 1913-1915; coöperatieve bakkerij La Sociale Brussel, stichter	schepen 1910- Brussel
congres	1886-1887	Federatie Brussel	Ligue ouvrière progressiste de Schaarbeek, stichter; La Libre Pensée, lid; Ligue typographique En Avant, organisator, <i>Le Peuple</i> , redactiecomité, 1885	
vakbond	1912-1936	Federatie Soignies	Syndicat des Ouvriers de la Pierre, secretaris, 1905; Fédération des Ouvriers des Carrières, secretaris, 1907; Fédération nationale des Ouvriers de la Pierre et du Plâtre/ Centrale des Travailleurs de la Pierre, voorzitter, tot 1929	gemeenteraadslid 1912-, burgemeester 1921-1929 Ecaussines; provincieraadslid 1929-; bestendig afgevaardigde 1929
mandaat (minister)	1925-1940	Federatie Charleroi		gemeenteraadslid 1926-, schepen 1947- Charleroi; senator 1925-1951; minister van Openbare Werken 1940

Naam	Voornaam	Geboortedatum	Overlijdensdatum	Beroepsactiviteiten	BWP - Nationale bestuursfuncties	BWP - Lid van Bureau	
Merlot	Jules, Joseph	1885	1959	handelsagent		1936-1940	
Mertens	Corneille	1880	1951	vergulder; boekbinder	secretaris 1916-1919	1914-1940	
Molter	Adolf	1896	1975	journalist		1936-1940	
Piot	Ernest	1890	1969	plafonneerder	secretaris 1937-1940	1937-1940	
Pladet	Jean	1892	1946	boekbinder; directeur		1921-1926	

Afgevaardigd via	BWP - Lid Algemene Raad	BWP - Federatie	Belangrijkste functies in aanverwante organisaties	Politieke mandaten
congres en mandaat (minister 1936-1938)	1922-1940	Federatie Liège	Maison du Peuple de Seraing, beheerder 1907; Pharmacies du Peuple, beheerder 1917; Union coopérative, voorzitter tot 1959; Fédération liégeoise des Mutualités socialistes et syndicales, voorzitter, 1931; Nationaal Verbond van Socialistische Mutualiteiten, beheerder 1931, ondervoorzitter, voorzitter 1950-1959; (Algemeen) Belgisch Vakverbond Liège-Huy-Waremme, voorzitter tot 1959	volksvertegenwoordiger 1924-1958; minister van Openbare Werken en Opslorping van de Werkloosheid 1936-1938; minister van Binnenlandse Zaken en van Volksgezondheid 1938-1939; minister van Binnenlandse Zaken 1946; minister van Begroting 1946-1948; minister van Algemeen Bestuur en van Pensioenen 1948-1949; minister van Staat 1945-1965
vakbond	1914-1940	Federatie Brussel	Nationale Federatie van Boekbinders van België, lid Centraal Comité 1909-1923; Centrale der Boekbewerkers/Centrale der Boeken Papiernijverheid, voorzitter tot 1945; Internationale Federatie van Boek-en Papiernijverheid, Belgisch afgevaardigde; Syndicale Commissie / Belgisch Vakverbond, algemeen secretaris 1921-1940; Internationale Syndicale Federatie, ondervoorzitter 1919; Organisation internationale du Travail, Belgisch afgevaardigde, 1919-1939; Internationaal Arbeidsbureau, lid beheerraad 1928, ondervoorzitter 1931-1937	senator 1925-1949
pers	1936-1940	Federatie Antwerpen	<i>Le Peuple</i> , redactielid tot 1927; <i>Volksgazet</i> , redactiesecretaris, hoofdredacteur, directeur-generaal 1944	gemeenteraadslid 1932-1946 en 1952, schepen 1935-1940 en 1941-1942 Antwerpen; senator 1952-1965
congres	1929-1933, 1937-1940	Federatie Huy-Waremme	Centrale van Bouw, Hout en Meubilerij, Huy, medestichter, permanent secretaris 1919-1927; Syndikaat der Steenbakkers, stichter 1921	gemeenteraadslid 1921- Huccorgne; gemeenteraadslid 1946-1952 Huy; senator 1954 en 1958-1959
mutualiteit	1911-1926	Federatie Brussel	Nationaal Verbond van Socialistische Mutualiteiten, voorzitter, 1920-1926; Nationale Federatie van Boekbinders, secretaris, 1907-1911; voorzitter, 1911-1924; lid centraal comité, 1924-1927	gemeenteraadslid Brussel

Naam	Voornaam	Geboortedatum	Overlijdensdatum	Beroepsactiviteiten	BWP - Nationale bestuursfuncties	BWP - Lid van Bureau	
Rens	Jef	1905	1985	metaalbewerker; diamantbewerker; econoom; medewerker NIR; kabinetsmedewerker		1940	
Sainte	François	1900	1960	gemeenteonderwijzer; pedagoog; onderwijsinspecteur		1934-1935	
Serwy	Grégoire	1869	1945	bediende	secretaris 1892-1898 en schatbewaarder 1894-1902	1892-1905	
Serwy	Victor	1864	1964	onderwijzer		1912-1936	
Solau	Guillaume	1863	1937	sigarenmaker; decorateur; bronsgietergraveur	secretaris 1916-1919	1911-1928	

Afgevaardigd via	BWP - Lid Algemene Raad	BWP - Federatie	Belangrijkste functies in aanverwante organisaties	Politieke mandaten
vakbond	1940	Federatie Antwerpen	Vlaamse Federatie van Socialistische Studenten, stichter; Internationale Federatie van Socialistische Studenten, lid uitvoerend bureau; Anti-Oorlogsliga, medewerker; Syndicale Commissie / Belgisch Vakverbond, secretaris 1936, adjunct-algemeen secretaris 1939; <i>Leiding</i> , lid redactieraad; <i>De Belgische Vakbeweging</i> , hoofdredakteur; Internationaal Arbeidsorganisatie, onderdirecteur-generaal, 1944, adjunct-directeur-generaal, 1952; Internationaal Arbeidsbureau, adjunct-directeur-generaal, 1964-1965	
congres	1922-1935	Federatie Liège	Personnel enseignant socialiste - section de Liège, pedagogisch secretaris 1932	gemeenteraadslid, schepen Liège; volksvertegenwoordiger 1932-1948
congres	1892-1905, 1921	Federatie Brussel	La Persévérance Nivelles, oprichter; La Presse socialiste 1894-1901; <i>Le Trait d'Union des Coopératives</i> , uitgever	provincieraadslid; volksvertegenwoordiger
coöperatie	1911-1936	Federatie Brussel	Fédération des Sociétés coopératives belges, directeur 1900; Office coopératif belge, directeur 1919; Maison du Peuple, Brussel, beheerder; l'Alliance coopérative internationale, lid comité central 1902, lid comité exécutif 1921; Prévoyance Sociale, beheerder 1930; Arbeiders-hogeschool, leraar	
vakbond	1911-1937	Federatie Brussel	Syndicat des Ciseleurs, secretaris 1887; Syndicat des Bronziers, Brussel, secretaris 1889; Fédération nationale des Métallurgistes, stichter 1886, nationaal secretaris 1898-1930; medestichter, 1898-1930, voorzitter 1911-1930; Internationaal Vakverbond, lid 1919; Internationale Federatie der Metaalbewerkers, lid uitvoerend comité	

Naam	Voornaam	Geboortedatum	Overlijdensdatum	Beroepsactiviteiten	BWP - Nationale bestuursfuncties	BWP - Lid van Bureau
Soudan	Eugène	1880	1960	jurist; hoogle- raar; advocaat		1935-1940
Souplit	Nicolas	1883	1937	bediende		1923
Spaak	Marie	1873	1960			1924-1936
Spaak	Paul-Henri	1899	1972	jurist; advocaat		1934-1940
Tillmans	Mathilde	1869	1936			1906-1910, 1911-1912

Afgevaardigd via	BWP - Lid Algemene Raad	BWP - Federatie	Belangrijkste functies in aanverwante organisaties	Politieke mandaten
mandaat (minister)	1920-1940	Federatie Oude-naarde	Prévoyance Sociale, beheerder; Mouvement socialiste pour la Paix, lid	gemeenteraadslid 1921-, burgemeester 1926-1958 Ronse; volksvertegenwoordiger 1919-1936; senator 1936-1939; volksvertegenwoordiger 1939-1958; minister van Justitie 1935-1936; minister van Financiën 1938; minister van Buitenlandse Zaken 1939; minister van Justitie 1939-1940; minister van Openbaar Onderwijs 1940; minister van Staat 1945-1960
congres	1911-1929, 1931-1932	Federatie Charleroi	Jeunes Gardes Socialistes Charleroi, algemeen secretaris 1900; La Concorde Roux, directeur-beheerder 1922-1937	gemeenteraadslid 1918, schepen 1918-1920, burgemeester 1920-1933 Roux; volksvertegenwoordiger 1918 en 1926 1931
congres	1921-1936	Federatie Brussel	<i>La Femme prévoyante</i> , medewerker	gemeenteraadslid 1921- St. Gillis; senator 1921-1958
congres	1932-1940	Federatie Brussel	Cercle des Etudiants socialistes de l'Université libre de Bruxelles, stichter; <i>La Bataille socialiste</i> , stichter 1925; <i>l'Action socialiste</i> , stichter	gemeenteraadslid 1926-1935 Vorst; gemeenteraadslid 1952-, burgemeester 1953-St.Gillis; volksvertegenwoordiger 1932-1957 en 1961-1966; minister van verkeerswezen en P.T.T. 1935-1936; minister van Buitenlandse Zaken 1936-1938; eerste minister en minister van Buitenlandse Zaken 1938-1939; minister van Buitenlandse Zaken 1939-1940; minister van Ravitailering en Volksgezondheid 1944; minister van Buitenlandse Zaken 1944-1945; eerste minister en minister van Buitenlandse Zaken 1946; minister van Buitenlandse Zaken 1946-1947; minister van Buitenlandse Zaken 1954-1957; vice-eerste minister, minister van Buitenlandse Zaken 1961-1966; minister van Staat 1949-1972
congres	1906-1914	Federatie Brussel	Comité des Femmes socialistes, secretaris; Fédération des Femmes socialistes, algemeen secretaris 1904; <i>La Femme socialiste</i> , beheerder	gemeenteraadslid Anderlecht

Naam	Voornaam	Geboortedatum	Overlijdensdatum	Beroepsactiviteiten	BWP - Nationale bestuursfuncties	BWP - Lid van Bureau	
Van Acker	Achille	1898	1975	havenarbeider; mandenmaker; handelsreiziger; boekhandelaar		1936-1940	
Van Belle	François	1881	1966	schrijver; journalist		1925-1933, 1934-1936	
Van de Plas	Jeanne	1906	1992	bediende		1928-1929	
Van Loo	Romain	1854	1927	typograaf		1895-1898	

Afgevaardigd via	BWP - Lid Algemene Raad	BWP - Federatie	Belangrijkste functies in aanverwante organisaties	Politieke mandaten
congres	1927-1940	Federatie Brugge	Syndicat du Bâtiment, lid 1920; Fédération des Syndicats, secretaris; Centrale der Fabrieksarbeiders, vrijgesteld propagandist 1920	gemeenteradslid 1926-1959 en 1964 Brugge; volksvertegenwoordiger 1927-1974; Kamervoorzitter 1961-1974; minister van Arbeid en Sociale Voorzorg 1944-1945; Eerste Minister en minister van Steenkool 1945-1946; minister van Arbeid en Sociale Voorzorg 1946; Eerste Minister en minister van Steenkool 1946; minister van Verkeerswezen 1947-1949; Eerste Minister 1954-1958; minister van Staat 1958-1975
congres	1913-1936	Federatie Luik	Syndicat des Métallos de Tilleur, stichter; Fédération provinciale des Métallos; Syndicat des Travailleurs du Bois, lid; Syndicat des Journalistes socialistes, lid 1906	gemeenteraadslid 1908-, schepen 1912-1921, burgemeester 1921 Tilleur; provincieraadslid 1911; volksvertegenwoordiger 1919-1958
congres	1928-1929	Federatie Brussel	Federatie der Socialistische Mutualiteiten, Brabant, lid bestuurscomité; Nationaal Verbond van Socialistische Mutualiteiten, beheerder; Socialistische Vooruitziende Vrouwen Brussel, voorzitter 1944-1984, nationaal ondervoorzitter; Home Vandervelde Oostduinkerke, directrice 1947; Les Sorbiers Heer-Agrimont, directrice 1947	volksvertegenwoordiger 1954-1965 en 1966-1968
congres	1895-1898	Federatie Brussel	<i>Het Werkersverbond</i> , hoofdredacteur, 1860; <i>Le Peuple</i> , beheerder; Ligue des Ouvriers Typo En Avant, stichter; Belgische Typografische federatie, ondervoorzitter 1889; SM Vooruit Gent, medestichter; Maison du Peuple Brussel, beheerder 1889, schatbewaarder, boekhouder 1891-1899, afgevaardigd-beheerder 1899; La Presse socialiste Brussel, medestichter.	

Naam	Voornaam	Geboortedatum	Overlijdensdatum	Beroepsactiviteiten	BWP - Nationale bestuursfuncties	BWP - Lid van Bureau	
Van Roosbroeck	Joseph	1872	1962	stoffeerder; carrossier	secretaris en schatbewaarder 1919-1933, lid Leidend Comité 1932-1933	1919-1934	
Van Walleghem	Eugène	1882	1964	metaalbewerker; kunstdraaier		1933-1936	
Vandemeulebroucke	Hippolyte	1884	1936	letterzetter; verzekeraar		1922-1936	
Vandendorpe	Désiré	1856	1910	letterzetter	schatbewaarder 1893-1894	1889-1897	
Vandersmissen	Laurent	1874	1916	schrijnwerker	secretaris en schatbewaarder 1910-1916	1911-1916	

Afgevaardigd via	BWP - Lid Algemene Raad	BWP - Federatie	Belangrijkste functies in aanverwante organisaties	Politieke mandaten
congres	1911-1934	Federatie Brussel	Nationale Centrale der Rijtuigmakers, stichter, nationaal secretaris 1896-1913; Union des Syndicats Brussel, secretaris 1910-1915; Maison du Peuple Brussel, kassier 1901-1906; mutualiteit, adjunct-secretaris 1901-1906, CODEP, lid bestuurscomité, beheerder 1919, Prévoyance Sociale Brussel, beheerder, Belgische Bank van de Arbeid, beheerder 1931	gemeenteraadslid 1906-1914 Anderlecht; provincieraadslid 1907-1921; senator 1921-1949
congres	1925-1936	Federatie Charleroi	Fédération des Métallurgistes Charleroi-Thuin, secretaris 1912, voorzitter, 1926-1946; l'Intersyndicale du bassin de Charleroi, promotor 1921; Centrale der Metaalbewerkers van België, nationaal comité	gemeenteraadslid 1921, burgemeester 1921-1964 Couillet; volksvertegenwoordiger 1919-1949
congres	1911-1936	Federatie Dendermonde	Socialistische Jonge Wachten, nationaal secretaris 1907; <i>De Zaaier</i> , redacteur 1904; SM Vooruit Gent, beheerder, Nationaal Verbond der Socialistische Mutualiteiten, lid dagelijks bestuur	burgemeester 1927-1933 St.-Gillisbij-Dendermonde; volksvertegenwoordiger 1919-1936
congres	1888-1897	Federatie Brussel	Fédération des Sociétés de secours mutuels de Bruxelles, voorzitter; Les Pharmacies populaires de Belgique, stichter 1881; La Presse socialiste, stichter; Coopération des tabacs, stichter 1898; Association libre des Compositeurs, Imprimeurs, Typographes, lid 1877; Syndicat des Typos, voorzitter 1889-1910; Association générale ouvrière, secretaris 1881-1885; La Ligue en Avant, stichter, 1882; <i>Le Peuple</i> , lid redactiekomiteé 1885; <i>La Fédération typographique</i> , redacteur	gemeenteraadslid 1886 en 1890-1909, schepenen 1909 Brussel
congres	1911-1916	Federatie Brussel	Houtbewerdersbond van Brussel, bestendig secretaris; Centrale der Houtbewerders, voorzitter; Syndicat des Ouvriers de la Fourrure, stichter, 1907; Maison du Peuple Brussel, beheerder	gemeenteraadslid Brussel

Naam	Voornaam	Geboortedatum	Overlijdensdatum	Beroepsactiviteiten	BWP - Nationale bestuursfuncties	BWP - Lid van Bureau	
Vandervelde	Emile	1866	1938	jurist; econoom; advocaat; hoogleraar	voorzitter 1933-1938, lid Leidend Comité 1932-1933 en 1933-1936	1906-1938	
Verrijcken	Laurent	1835	1892	bakker; uitbater boekenwinkel	schatbewaarder 1885-1892	1889-1892	
Volckaert	Vincent	1872	1939	schilder; directeur reisagentschap; journalist		1898-1903	
Volders	Jean	1855	1896	bankbediende; journalist		1889-1895	
Wauters	Arthur	1890	1960	econoom; kabinetschef; hoogleraar	lid Leidend Comité 1932-1933 en 1935-1936	1922-1925, 1929-1940	
Wauters	Florimond	1848	1913	smid; kassier; beheerder coöperatieve		1895-1902	

Afgevaardigd via	BWP - Lid Algemene Raad	BWP - Federatie	Belangrijkste functies in aanverwante organisaties	Politieke mandaten
congres	1906-1938	Federatie Brussel	Cercle des Etudiants Socialistes de Bruxelles, stichter 1888; Maison du Peuple Brussel, afdeling Kunst en Onderwijs, oprichter 1891; Ligue socialiste antialcoolique; Syndicale Kommissee, medeoprichter; Ligue ouvrière Elsene, lid 1885; Socialistische Arbeidersinternationale, voorzitter bureau 1900-1925	volksvertegenwoordiger 1894-1938; lid Raad van Ministers 1916; minister van de Intendance 1917-1918; minister van Justitie 1918-1921; minister van Buitenlandse Zaken 1925-1927; lid Raad van Ministers 1935-1936; minister van Volksgezondheid 1936-1937; minister van Staat 1914-1938
congres	1886-1892	Federatie Brussel	l'Affranchissement, stichter; l'Association Le Peuple, stichter 1860; Internationale Arbeidersassociatie, lid 1865; coöperatieve bakkerij La Fourmi, Brussel, stichter 1868; Chambre du Travail Brussel, stichter; Ligue républicaine, lid 1884	
congres	1898-1903, 1920-1939	Federatie Brussel	Syndikaat der Werklieden-schilders, lid, secretaris	gemeenteradslid 1919-1923 St. Gillis; senator 1920-1939
congres	1888-1895	Federatie Brussel	Association générale ouvrière, lid; <i>Le Peuple</i> , hoofdredacteur 1886; <i>La République</i> , stichter; Boulangerie coopérative ouvrière, organisator; Maison du Peuple Brussel, secretaris, afgevaardigd-beheerder 1890-1893	
congres en pers (1922-1925 en 1929-1936)	1922-1925, 1929-1940	Federatie Huy - Waremmes	<i>Le Peuple</i> , algemeen directeur, politiek directeur, 1929-1937; Coöperatieve uitgeverij l'Eglantine, Brussel, stichter, beheerder; La Presse socialiste, afgevaardigd-beheerder	senator 1932-1936; volksvertegenwoordiger 1936-1944; minister van Volksgezondheid 1937-1939; minister van Arbeid en Sociale Voorzorg 1939-1939; minister van Nationale Voorlichting 1939-1940; minister van Landbouw 1946-1946; minister van België te Warschau 1949-1950; ambassadeur van België te Moskou 1952-1955
congres	1895-1902	Federatie Brussel	Fédération nationale des Métallurgistes, stichter; Syndicale Kommissee, stichter; Mutualité de la Métallurgie, stichter 1897; Maison du Peuple Brussel, algemeen kassier	

Naam	Voornaam	Geboortedatum	Overlijdensdatum	Beroepsactiviteiten	BWP - Nationale bestuursfuncties	BWP - Lid van Bureau
Wauters	Joseph	1875	1929	fysicus en chemicus; leraar; hoogleraar		1910-1929

BRONNEN:

— *publicaties*

COMPÈRE-MOREL, *Grand Dictionnaire Socialiste*, Paris, 1924.

R. DEVULDERE, *Biografisch repertorium der Belgische parlementairen, senatoren en volksvertegenwoordigers 1830 tot 1.8.1965*. Gent, R.U.G. onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1965.

Histoire des Fédérations, Bruxelles, 1985.

V. SERWY, *La Coopération en Belgique - Dictionnaire Biographique* (tome IV), Bruxelles, 1952.

P. VAN MOLLE, *Het Belgisch parlement - Le Parlement belge 1894-1972*, Antwerpen-Utrecht, 1972.

— *archiefmateriaal*

- Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis, Gent
  - Dossiers Biodoc
  - Archief van *Le Peuple* (archief nr. 19)
- Institut Emile Vandervelde, Brussel
  - Dossiers Biographiques.

Afgevaardigd via	BWP - Lid Algemene Raad	BWP - Federatie	Belangrijkste functies in aanverwante organisaties	Politieke mandaten
congres	1908-1929	Federatie Huy - Waremme	<i>Le Peuple</i> , directeur, 1910-1929; La Justice, stichter 1898; Union coopérative, Liège, medestichter 1918; coöperatieve Floréal Bosvoorde, voorzitter 1925	gemeenteraadslid 1909-1910 Waremme; volksvertegenwoordiger 1908-1912 en 1919-1929; minister van Nijverheid en Arbeid 1918-1921; minister van Arbeid en Sociale Voorzorg 1925-1927

Bijlage 2a
Samenstelling Bureau BWP 1885-1940¹

	secretaris	congres	vakbond	coöperatie	mutualiteit	pers	vrouwen	mandatarissen	Totaal
1885									0
1886									0
1887									0
1888									0
1889		6							6
1890		6							6
1891		6							6
1892		8							8
1893		8					1		9
1894		9							9
1895		9							9
1896		9							9
1897		9							9
1898		9							9
1899		9							9
1900		9							9
1901		9							9
1902	1	8							9
1903	1	8							9
1904	1	8							9
1905	1	8							9
1906	1	8							9
1907	1	8							9
1908	1	8							9
1909	1	8							9
1910	1	8							9
1911	1	8	2				1		12

¹ Cursieve getallen: leden met raadgevende stem.

	secretaris	congres	vakbond	coöperatie	mutualiteit	pers	vrouwen	mandatarissen	Totaal
1912	1	8	2	2					13
1913	1	8	2	2					13
1914	1	8	2	2					13
1915	1	21							22
1916	3	18							21
1917	3	18							21
1918	3	18							21
1919	1	8	2	2					13
1920	1	8	3	3		2			17
1921	1	8	3	3	1	2			18
1922	1	9	3	3	1	2			19
1923	1	9	3	3	1	2			19
1924	1	9	3	3	1	2			19
1925	1	11	3	3	1	2			21
1926	1	11	3	3	1	1			21
1927	1	11	3	3	1	1			21
1928	1	11	3	3	1	1			21
1929	1	11	3	3	1	2			21
1930	1	11	3	3	1	2			21
1931	1	11	3	3	1	2			21
1932	1	11	3	3	1	2			21
1933	1	11	3	3	1	2			21
1934	2	13	3	3	1	2			24
1935	2	13	3	3	1	2			24
1936	2	12	2	1	1	2		1	21
1937	2	12	2	1	1	2		1	21
1938	2	12	2	1	1	2		1	21
1939	2	12	2	1	1	2		2	22
1940	2	12	2	1	1	2		2	22

Bijlage 2b
Samenstelling Algemene Raad BWP 1885-1940

	Bureau	federaties	vakbond	andere organisaties	mandatarissen	Totaal AR
1885	0					18
1886	0					13
1887	0	9				16
1888	0	9				16
1889	6	9				15
1890	6	12				18
1891	6	13				19
1892	8	9				17
1893	9	11				20
1894	9	11				20
1895	9	12				21
1896	9	13				22
1897	9	16				25
1898	9	19	8			36
1899	9	18	8			35
1900	9	18	8			35
1901	9	18	8			35
1902	9	18	8			35
1903	9	30	8			47
1904	9	30	8			47
1905	9	31	8			48
1906	9	31	8			48
1907	9	32	8			49
1908	9	32	8	2	30	81
1909	9	33	8	2	30	82
1910	9	33	11	3	33	89
1911	12	35	8	5	35	95

	Bureau	federaties	vakbond	andere organisaties	mandatarissen	Totaal AR
1912	13	40	9	5	38	105
1913	13	40	11	5	39	108
1914	13			2		15
1915	22					22
1916	21					22
1917	21					21
1918	21					21
1919	13	58	14	5	55	145
1920	17	51	21	9	63	161
1921	18	54	22	13	96	203
1922	19	56	38	13	100	226
1923	19	57	38	15	104	233
1924	19	59	37	16	99	230
1925	21	60	34	15	116	246
1926	21	66	38	15	114	254
1927	21	66	34	15	115	251
1928	21	63	33	15	115	247
1929	21	60	32	19	120	252
1930	21	60	32	20	120	253
1931	21	60	31	19	120	251
1932	21	60	32	15	120	248
1933	21	60	32	15	120	248
1934	24	60	32	15	120	251
1935	24	60	32	15	120	251
1936	21	117	17	17	60	232
1937	21	117	17	17	60	232
1938	21	117	17	17	60	232
1939	22	117	17	17	55	228
1940	22	117	17	17	55	228

Bron:
Verslagen van en voorgelegd aan de BWP-congressen.

Bijlage 3a¹
Aantal bestuursvergaderingen BWP 1885-1940

Jaartal	Congres	Algemene Raad	Bureau	Andere	
1885	2				2
1886	2				2
1887	2				2
1888	1				1
1889	1	5	42		48
1890	1				1
1891	1				1
1892	1	3	12		16
1893	2	9	20	1	32
1894	2	4	6		12
1895	1				1
1896	1				1
1897	1				1
1898	1	6	7		14
1899	2	19	6		27
1900	1	16			17
1901	1	12			13
1902	3	19			22
1903	2	16	5		23
1904	1	15	6		22
1905	1	11	4		16
1906	1	18	3		22
1907	2	17	9	1	29
1908	3	16	11		30
1909	3	16	7		26
1910	2	13	9		24
1911	2	12	28		42
1912	2	13	25		40
1913	2	13	29	2	46
1914	1	10	16	1	28

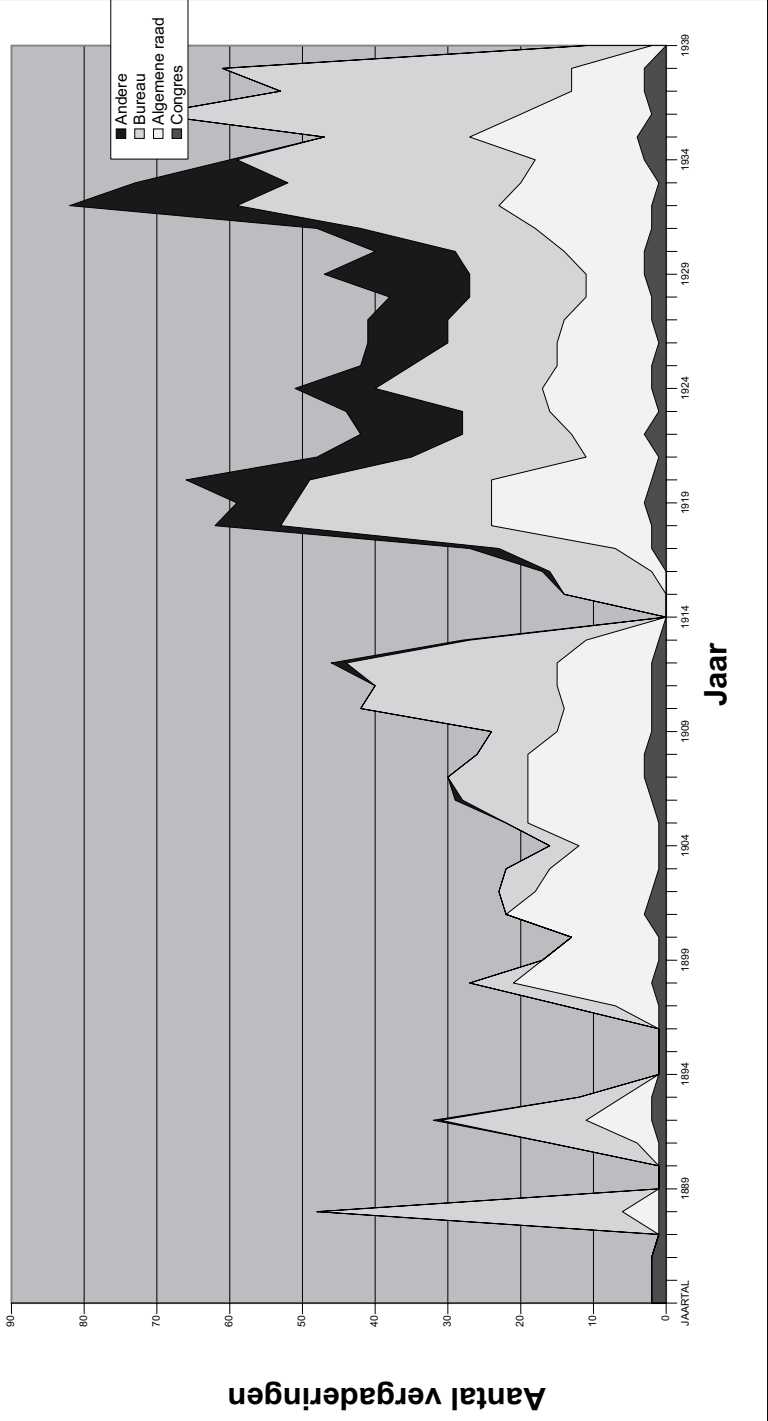
¹ Cursieve getallen: totalen voor de jaren waarvan de informatie over het aantal vergaderingen onvolledig is.

Jaartal	Congres	Algemene Raad	Bureau	Andere	
1915					<i>0</i>
1916			14		<i>14</i>
1917		2	14	1	<i>17</i>
1918	2	5	16	4	<i>27</i>
1919	2	22	29	9	<i>62</i>
1920	3	21	27	8	<i>59</i>
1921	2	22	25	17	<i>66</i>
1922	1	10	24	13	<i>48</i>
1923	3	10	15	14	<i>42</i>
1924	1	15	12	16	<i>44</i>
1925	2	15	23	11	<i>51</i>
1926	2	13	20	7	<i>42</i>
1927	1	14	15	11	<i>41</i>
1928	2	12	16	11	<i>41</i>
1929	2	9	16	11	<i>38</i>
1930	3	8	16	20	<i>47</i>
1931	3	11	15	11	<i>40</i>
1932	2	16	24	6	<i>48</i>
1933	2	21	36	23	<i>82</i>
1934	1	19	32	21	<i>73</i>
1935	3	15	41	1	<i>60</i>
1936	4	23	20		<i>47</i>
1937	2	18	51		<i>71</i>
1938	3	10	40		<i>53</i>
1939	3	10	48		<i>61</i>
1940		2	9		<i>11</i>

Bijlage 3b

Vergaderritme politieke organen van de BWP, 1885-1940

Bijlage 4
Congressen BWP 1885-1940

Jaar		Datum
1885	stichtingscongres	5-6 april
	1ste jaarlijks congres	15-16 augustus
1886	2de jaarlijks congres	25-26 april
	buitengewoon congres	13 juni
1887	3de jaarlijks congres	10-11 april
	buitengewoon congres	15 augustus
1888	4de jaarlijks congres	11-12 april
1889	5de jaarlijks congres	21-22 april
1890	6de jaarlijks congres	6-7 april
1891	7de jaarlijks congres	28-29 juni
1892	8de jaarlijks congres	29-30 mei
1893	9de jaarlijks congres	2-3 april
	buitengewoon congres	25-26 december
1894	10de jaarlijks congres	25-26 maart
	buitengewoon congres	15 juli
	buitengewoon congres	25-26 december
1895	11de jaarlijks congres	14-15 april
1896	12de jaarlijks congres	5-6 april
1897	13de jaarlijks congres	18-19 april
1898	14de jaarlijks congres	10-11 april
1899	15de jaarlijks congres	21-22 mei
	buitengewoon congres	28 augustus
1900	buitengewoon congres	14 januari
1901	16de jaarlijks congres	7-8 april
1902	17de jaarlijks congres	30-31 maart
	buitengewoon congres	4 mei
1903	18de jaarlijks congres	12-13 april
1904	19de jaarlijks congres	3-4 april
1905	20de jaarlijks congres	23-24 april
	buitengewoon congres	24-25 december
1906	21ste jaarlijks congres	15-16 april
1907	22ste jaarlijks congres	2 april

Jaar		Datum
	buitengewoon congres	30 juni
1908	23ste jaarlijks congres	19-20 april
	buitengewoon congres	1 november
	buitengewoon congres (koloniën)	27 december
1909	24ste jaarlijks congres	12 april
	buitengewoon congres	26 mei
	buitengewoon congres	3 oktober
1910	25ste jaarlijks congres	6-7 februari
	buitengewoon congres	26 juni
1911	26ste jaarlijks congres	16-17 april
1912	27ste jaarlijks congres	7-8 april
	buitengewoon congres	30 juni
1913	28ste jaarlijks congres	23-25 maart
	buitengewoon congres	24 april
1914	29ste jaarlijks congres	12-14 april
1918	buitengewoon congres	25-26 juli
	buitengewoon congres	25-26 december
1919	30ste jaarlijks congres	19-21 april
	buitengewoon congres	29 november-1 december
1920	31ste jaarlijks congres	3-5 april
	buitengewoon congres	30 oktober-1 november
	buitengewoon congres	11 november
1921	32ste jaarlijks congres	26-28 maart
	buitengewoon congres	3 december
1922	33ste jaarlijks congres	15-17 april
1923	34ste jaarlijks congres	31 maart-2 april
	buitengewoon congres (onderwijs)	16-17 juni
	buitengewoon congres (onderwijs)	23-24 december
1924	35ste jaarlijks congres	19-20 april
1925	beperkt congres	23 april
	36ste jaarlijks congres	6-8 juni
1926	37ste jaarlijks congres	5-7 juni
	buitengewoon congres	25-26 december
1927	38ste jaarlijks congres	4-6 juni
1928	39ste jaarlijks congres	14-15 juli

Jaar		Datum
	buitengewoon congres	15 december
1929	40ste jaarlijks congres	6-8 juli
	41ste congres	9-10 november
1930	42ste jaarlijks congres	9 november
	buitengewoon congres (onderwijs)	6-7 december
1931	43ste congres	4-7 april
	44ste congres	7-8 november
	45ste congres (onderwijs)	29 november
1932	buitengewoon congres (landbouw)	1-2 november
	46ste congres	18 december
1933	47ste congres	27-28 mei
	48ste congres	24-25 december
1934	49ste congres	27-28 oktober
1935	50ste congres	21 februari
	51ste congres	30-31 maart
	52ste congres	16-17 november
1936	53ste congres	23-24 februari
	beperkt congres	29 maart
	54ste congres	1 juni
	55ste congres	24-26 oktober
1937	buitengewoon congres (Vlaams)	20-21 maart
	56ste congrès	9-10 oktober
1938	buitengewoon congres (Waals)	8-9 januari
	buitengewoon congres (Waals)	11 juni
	buitengewoon congres (landbouw)	11 september
	57ste congres	5-7 november
1939	buitengewoon congres	15 januari
	buitengewoon congres	17 april
	buitengewoon congres (Waals)	2-3 juni
	58ste congres	24-25 december

SAMENVATTING. – Deze bijdrage geeft vooreerst duiding bij de consultatie van de notulen (1892-1940) van de centrale bestuursinstanties van de Belgische Werkliedenpartij (BWP). Een unieke bronnenreeks die na digitalisering via het internet ter beschikking gesteld wordt voor historisch onderzoek.

De archivalische toelichting met studie van het functioneren van het Bureau en de Algemene Raad van de BWP moet de gebruiker inzicht geven in de institutionele ontwikkeling van de socialistische partij vóór Wereldoorlog II. Een administratieve geschiedenis die tot nu toe merkwaardig onderbelicht is gebleven.

De verslagen bieden een vrij volledig en indringend beeld van het intern functioneren van de BWP. De bron is op zijn sterkst in de periode vóór de Eerste Wereldoorlog en na 1933 (als gevolg van stenografische verslaggeving). Maar het betreft in het algemeen een eersterangsbron voor de studie van de werking van een politieke partij van het sociaaldemocratische type.

RÉSUMÉ. – Cette contribution donne en premier lieu une interprétation à la consultation des comptes rendus (1892-1940) des organes administratifs centraux du Parti Ouvrier Belge (POB). Une ensemble unique de sources qui – après numérisation – est mis à disposition sur l'Internet pour recherches historiques.

L'explication archivistique, accompagnée d'une étude du fonctionnement du Bureau et du Conseil général du POB, fournit un aperçu du développement institutionnel du parti socialiste avant la Seconde Guerre mondiale. Une histoire administrative qui, jusqu'à présent est restée curieusement négligée.

Les comptes rendus fournissent une vue assez complète et incisive sur le fonctionnement interne du POB. La source est à son plus fort dans la période précédant la Première Guerre mondiale et après 1933 (en raison d'un rapportage sténographique). Mais il s'agit en général d'une source historique de premier rang pour l'étude du fonctionnement d'un parti politique de type social-démocrate.

SUMMARY. – This contribution gives first of all an interpretation to the consultation of the minutes (1892-1940) of the central administrative bodies of the Belgian Workers' Party (BWP). A unique set of sources that – after digitizing – is made available on the Internet for historical research.

The archival explanation including the study of the functioning of the Bureau and the General Council of the BWP, provides an insight into the institutional development of the socialist party before World War II. An administrative history that until now has remained curiously neglected.

The reports provide a fairly complete and incisive view on the internal functioning of the BWP. The source is at its strongest in the period before World War I and after 1933 (due to stenographic reporting). But it concerns on the whole a primary historical source for the study of a political party of the social democratic type.